
”EI VARMAAN MUUALLA OIKEIN TULIS TOIMEEN”

Asukkaiden ja työntekijöiden käsityksiä päihdehuollon
asumispalveluyksikön merkityksestä

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Hämeenlinna 11.11.2009

Jenni Horttanainen

Sari Lamminpää

HÄMEENLINNA

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosiokulttuurinen yhteisökuntoutus

Tekijät	Jenni Horttanainen & Sari Lamminpää	Vuosi 2009
Työn nimi	”Ei varmaan muualla oikein tulis toimeen” - Asukkaiden ja työntekijöiden käsityksiä päihdehuollon asumispalveluyksikön merkityksestä	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyö tehtiin Kanta-Hämeessä sijaitsevassa päihdehuollon asumispalveluyksikössä. Anonymiteetin takaamiseksi ei paljastettu yhteistyötahon nimeä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia asukkaiden ja työntekijöiden käsityksiä asumispalveluyksikön merkityksestä. Tavoitteena oli tuoda käsitykset julki, jotta tukiasumistoimintaa on tarvittaessa mahdollista kehittää vastaamaan paremmin asukkaiden tarpeisiin.

Päihteiden käyttö on asumispalveluyksikössä sallittua. Yksikön asukkailla on taustalla pitkä päihteidenkäyttöhistoria sekä osalla asunnottomuutta. Asunnottomuus on moniulotteinen sosiaalinen ongelma. Pitkäaikaisasunnottomuuden riski kasvaa huomattavasti, jos siihen liittyy esimerkiksi runsasta päihteiden käyttöä, mielenterveysongelmia tai velkaantumista.

Tutkimus oli kvalitatiivinen. Aineistonhankintamenetelmä oli teemahaastattelu, haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina. Tutkimusta varten haastateltiin asumispalveluyksikön asukkaita ja työntekijöitä. Aineiston analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin.

Opinnäytetyön merkittävin tulos oli, että asumispalveluyksikkö vastaa pääosin asunnottomuusongelmaan. Asumispalveluihin liittyvillä tukipalveluilla pystytään vahvistamaan asukkaiden elämänhallintaa. Haastateltavilla ei ollut selkeää kuvaa asumispalveluyksikön tarkoituksesta, joten sen tavoitteita tulisikin selkeyttää kaikille osapuolille.

Avainsanat asunnottomuus, päihdehuolto, tukiasuminen

Sivut 36 s. + liitteet 3 s.

HÄMEENLINNA

Degree Programme in Social Services

Sociocultural Community Rehabilitation

Authors Jenni Horttanainen & Sari Lamminpää **Year** 2009

Subject of Bachelor's thesis The Importance of the Supported Housing Unit for Substance Misusers from the Viewpoint of Residents and Staff

ABSTRACT

This Bachelor's thesis was implemented in a supported housing unit for substance misusers, which is located in Kanta-Häme. To guarantee anonymity, the name of the unit is not revealed. The purpose of the Bachelor's thesis was to study the residents' and employees' views on the importance of the supported housing unit. The aim was to disclose those views so that it is possible to develop the supported housing services to better meet the residents' needs.

The use of intoxicants is allowed in the unit. The residents have used substances for a long time and some of them have also been homeless in the past. Homelessness is a multidimensional social problem. The risk of long-term homelessness increases notably if a person uses substances, has mental-health problems, or if he is in debt.

The research was qualitative. The data was collected by interviewing the residents and the employees. The interviews were based on two themes and everyone was interviewed individually. The material was analyzed using material-based content analysis.

The most significant result was that the supported housing unit mainly addresses the problem of homelessness. With the supported services which are offered in the unit it is possible to improve the residents' life management. The interviewees did not have a clear image of the purpose of the supported housing unit. Therefore, it is important to clarify the aims of the unit for all parties.

Keywords homelessness, substance misuse, supported housing

Pages 36 p. + appendices 3 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	ASUNNOTTOMUUS	2
2.1	Asunnottomuus Suomessa.....	2
2.2	Asunnoton vai koditon?	2
2.3	Asunnottomuus sosiaalisena ongelmana.....	3
2.4	Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma.....	4
3	PÄIHDEHUOLLON ASUMISPALVELUT	5
3.1	Päihdehuollon palvelut.....	5
3.2	Tukiasuminen.....	5
4	AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	7
4.1	”Takalaittoman puolelle eli pelissä, mutta ei pelattavissa”.....	7
4.2	Päihdehuollon tukiasunto – Asunto vai koti?.....	9
5	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	11
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	11
6.1	Kvalitatiivinen tutkimus.....	11
6.2	Teemahaastattelu.....	12
6.3	Tutkimuksen kulku.....	12
6.4	Aineiston hankinta.....	13
6.5	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	14
6.6	Aineiston analyysi	15
6.6.1	Aineistolähtöinen sisällönanalyysi	15
6.6.2	Oman tutkimusaineistomme analyysi.....	16
7	TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	17
7.1	Asuminen	17
7.1.1	Asunnon merkitys asukkaille.....	18
7.1.2	Vuokrataso.....	18
7.2	Tukipalvelut	19
7.2.1	Työntekijöiden rooli ja arvopohja	20
7.2.2	Kuntoutus	21
7.2.3	Huolenpito ja avunsaanti	22
7.2.4	Toiminta	23
7.2.5	Valvonta	24
7.3	Palvelun tarpeen kyseenalaistaminen.....	27

8	JOHTOPÄÄTÖKSET	27
8.1	Asuminen	27
8.2	Tukipalvelut	28
8.2.1	Työntekijöiden rooli ja arvopohja	29
8.2.2	Kuntoutus	29
8.2.3	Huolenpito ja avunsaanti	30
8.2.4	Toiminta	30
8.2.5	Valvonta	31
8.3	Palvelun tarpeen kyseenalaistaminen.....	32
9	POHDINTA.....	33
	LÄHTEET	35
LIITE 1	Haastattelurunko asukkaille	
LIITE 2	Haastattelurunko työntekijöille	

1 JOHDANTO

Asunnottomuus on moniulotteinen ongelma. Pitkäaikaisasunnottomuuden riski kasvaa huomattavasti, jos siihen liittyy esimerkiksi runsasta päihteiden käyttöä, mielenterveysongelmia tai velkaantumista. Tutkimuksemme on ajankohtainen tämänhetkisen taloudellisen tilanteen vuoksi. Taloudellinen taantumavaihe lisää päihteiden liikakäyttöä ja asunnottomuutta. Tällöin päihteiden käyttäjille suunnattujen asumispalvelujen tarve kasvaa.

Vastuu päihdehuollon palvelujen järjestämisestä on kunnalla. Näiden palvelujen tarkoituksena on ehkäistä päihteiden ongelmakäyttöä lisäävien olosuhteiden ja elämäntapojen syntymistä sekä minimoida päihteiden käytöstä aiheutuvia haittoja. Päihdehuollon asumispalvelut jaetaan kahteen osaan: palveluasumiseen ja tukiasuntoihin. Tutkimuksessamme haastatelimme tukiasuntojen asukkaita ja työntekijöitä. Tukiasumisella pyritään tukemaan omatoimista suoriutumista ja edistämään kuntoutumista.

Päihteiden ongelmakäyttäjät kuuluvat asunnottomuuden riskiryhmään. Päihteiden suurkulutus vaikuttaa heikentävästi elämänhallinnallisiin taitoihin, kuten kykyyn huolehtia itsestään ja asioistaan. Asunnottoman päihdehuollon asiakkaan on vaikea saada asuntoa vapailta asuntomarkkinoilta.

Opiskelumme aikana kiinnostuksemme asunnottomuutta ja päihdepalveluita kohtaan heräsi. Halusimme sellaisen opinnäytetyön aiheen, jossa pääsisimme lähelle tämän asiakasryhmän sosiokulttuurista todellisuutta. Tavoitteenamme oli selvittää asukkaiden ja heidän kanssaan työskentelevien näkemyksiä asumispalveluyksikön merkityksestä asukkaille. Pyrimme tuomaan esiin sekä asukkaiden että työntekijöidenkin näkemykset, jotta tutkimuksemme tietystä asumispalveluyksiköstä olisi mahdollisimman kokonaisvaltainen.

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tutkia asukkaiden ja työntekijöiden käsityksiä erään päihdehuollon asumispalveluyksikön merkityksestä. Hankimme tutkimusaineistomme haastatteleamalla erään asumispalveluyksikön asukkaita ja työntekijöitä. Tarkoituksena oli tuoda käsitykset julki, jotta tukiasumistoimintaa on tarvittaessa mahdollista kehittää vastaamaan paremmin asukkaiden tarpeisiin. Koska tutkimuksemme oli aineistolähtöinen, haastatteluja ohjaavat teemat sekä kysymykset eivät liittyneet tiukasti taustateoriaan ja haastateltujen esiintuomilla asioilla oli suuri painoarvo. Aikaisempiin tutkimuksiin perehdyimme vasta sen jälkeen, kun olimme analysoineet oman aineistomme.

2 ASUNNOTTOMUUS

Tässä luvussa käsittelemme asunnottomuutta Suomessa sekä käsitteen määrittelyä. Kuvaamme myös asunnottomuuden luonnetta sosiaalisena ongelmana sekä perustelemme oman tutkimuksemme ajankohtaisuuden.

2.1 Asunnottomuus Suomessa

Haastattelimme 18. joulukuuta 2007 Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen eli STAKES:n asunnottomuustutkija Sirkka-Liisa Kärkkäistä hänen käsityksistään asunnottomuudesta. Hän kertoi, että toisin kuin voisi luulla, asunnottomuus ei kuulu Sosiaali- ja terveysministeriön alaisuuteen, vaan sitä hoitaa Ympäristöministeriö. ARA eli Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus rahoittaa ja kontrolloi asunnottomuusprojekteja, tekee tilastoja asunnottomuudesta ja seuraa asunnottomuustilanteen kehittymistä.

ARA:n määritelmän mukaan asunnottomiksi lasketaan sellaiset henkilöt, jotka majoittuvat seuraavissa paikoissa asunnon puutteen vuoksi:

- ulkona ja tilapäissuojissa, joita ei ole tarkoitettu asunnoiksi, esim. porashuoneissa
- yömajoissa, asuntoloissa ja muissa huolto- ja hoitokotityyppisissä asumispalveluyksiköissä
- erilaisissa laitoksissa.

Lisäksi asunnottomia ovat:

- vangit, joilla ei vapautuessaan ole asuntoa
- tilapäisesti sukulaisten ja tuttavien luona majoilevat
- perheet, jotka asuvat erillään tai tilapäismajoituksessa asunnon puutteen vuoksi. (Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008, 141; Hassi-Nuorluoto 2000, 158.)

Vuoden 2008 lopussa Suomessa oli asunnottomana noin 8 000 yhden hengen taloutta ja noin 300 perhettä. 1980-luvun loppupuolelta lähtien asunnottomuus on vähentynyt yli 10 000 henkilöllä. Viime vuosina asunnottomuuden vähentyminen on ollut hidasta, ja vuonna 2008 asunnottomien määrä lisääntyi edellisvuoteen verrattuna 700 hengellä. (Asunnottomuus 2009; Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008, 145.)

2.2 Asunnoton vai koditon?

Suomessa käytetään yleisemmin käsitettä asunnoton kuin koditon. Täällä on haluttu päästä eroon sellaisista asunnottomuuden määrittelytavoista, jotka perustuvat ihmisen persoonallisille piirteille. Muualla on käytössä

kodittomuuteen liittyvät käsitteet, kuten homelessness ja hemlöshet. Kodittomuus on asunnottomuutta laajempi käsite, joka liitetään yleensä ihmisen subjektiiviseen hyvinvointiin. Se on luonteeltaan teoreettisempi, yleisempi ja kokemuksellisempi kuin asunnottomuus, joka viittaa enemmänkin konkreettisiin olosuhteisiin. Tällä tavoin ajateltuna asunnottomuutta voidaan tutkia osana kodittomuutta. (Kärkkäinen 2002, 374; Granfelt 1998, 46–47.)

Ilkka Taipaleella on ollut suuri rooli asunnottomiin viittavan käsitteistön selkeyttämisessä. Hän pohtii väitöskirjassaan ”Asunnottomuus ja alkoholi. Sosiaalilääketieteellinen tutkimus Helsingistä vuosilta 1937–1977” (1982, 48–49) asunnottomuuden ja kodittomuuden eroja periaatteella ”*asunnoista on pulaa, mutta kotiin kohdistuu ikävä*”. Kodittomuus tarkoittaa hänen mukaansa

-- asunnotonta, vailla tiettyä elämänpiiriä olevaa, irrallista juuretonta ihmistä. Irtolaiset koettaneen useammin kodittomiksi kuin pelkästään asunnottomiksi. Asunnottomuutta voidaan torjua asuntojen tuotannon ja jaon avulla. Kodittomuuden vähentäminen edellyttää lisäksi muita, ihmissuhteita ja ympäristöä kohentavia tukitoimia. Asunto on kodin perustamisen välttämätön ehto. (Taipale 1982, 49.)

2.3 Asunnottomuus sosiaalisena ongelmana

Kuten Kärkkäinen (2002, 373) kuvailee, asunnoton on yleisen stereotypian mukaan keski-ikäinen ja alkoholisoitunut niin sanottu muovikassimies. Asunnottomuudessa on kuitenkin yleensä kyse monien ongelmien kasaantumisesta ja sosiaalisesta syrjäytymisestä. Syrjäytymisellä tarkoitetaan kasaantunutta huono-osaisuutta, jossa yhdistyvät pitkäaikainen tai usein toistuva työttömyys, toimeentulo-ongelmat, elämänhallintaan liittyvät ongelmat ja syrjäytyminen yhteiskunnasta. Syrjäytymiseen voi liittyä mielenterveysongelmia, sairautta tai vammaisuutta, poikkeavaa käyttäytymistä, rikollisuutta ja päihteiden käyttöä. Mikään yksittäinen ongelma ei sinänsä aiheuta syrjäytymistä eikä asunnottomuutta, vaan kysymys on ongelmien vyyhdistä ja eräänlaisen huono-osaisuuden kehän muodostumisesta. On vaikeaa määritellä, mikä syrjäytymisen ja asunnottomuuden tekijöistä on syy ja mikä seuraus. (Nuorteva 2008, 35–36; Raunio 2006, 24–31.)

Päihteiden ongelmakäyttäjät kuuluvat asunnottomuuden riskiryhmään. Päihteiden suurkulutus heikentää jo sinällään elämänhallintaan liittyviä taitoja sekä kykyä huolehtia itsestään ja asioistaan. Asunnottoman päihdehuollon asiakkaan asema asuntomarkkinoilla on melko huono. Luottotietonsa menettänyt, päihteiden käyttäjäksi leimaantunut ihminen ei mielellään halua vuokralaiseksi. Tämä saattaa näkyä esimerkiksi siten, että sosiaalihuollon vuokratakuilla asuntoa hakeva ei välttämättä saa sitä. (Manninen & Tuori, 10–11.)

2.4 Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma

Aiheemme on ajankohtainen, koska parhaillaan on meneillään pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma (2008–2011), joka on osa valtioneuvoston vuoden 2008 asuntopoliittista toimenpideohjelmaa. Pitkäaikaisasunnottomilla tarkoitetaan tässä vähentämishjelmassa niitä asunnottomia, joiden asunnottomuus on pitkittynyt ja kroonistunut tai uhkaa kroonistua siksi, että tavanomaiset asumisratkaisut eivät toimi eikä heidän tarpeitaan vastaavia ratkaisuja ole riittävästi tarjolla. Pitkäaikaisasunnottomuus ei siis määrity jonkin sovitun asunnottomana olon ajan perusteella. Riski asunnottomuuden pitkittymiseen kasvaa merkittävästi, jos asunnottomuuteen liittyy yksi tai useampia seuraavista tekijöistä: hallitsematon päihteiden käyttö, huumeiden aktiivikäyttö, mielenterveysongelmat, neurologiset vammat, taipumus väkivaltaisuuteen, rikollisuus, vankilasta vapautuminen ja velkaantuminen. (Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008, 6.)

2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopun taloudellinen taantuma on riski päihteiden käytön sekä asunnottomuuden lisääntymiselle, jolloin myös päihteiden käyttäjille suunnattujen asumispalveluiden tarve kasvaa. Aikaisempi asunnottomuuden poistamishjelma 1990-luvulla kärsi lamasta. Laman aikaan muut sosiaaliset ja taloudelliset ongelmat nousivat poliittisesti tärkeämmiksi kuin asunnottomuuden poistaminen. Työttömyyden lisääntyessä verovarot vähenivät, mikä vaikutti sosiaali- ja terveystenonjen leikkausten kautta myös asunnottomuuden poistamiseen ja ehkäisemiseen. (Nuorteva 2008, 20.) Päihteiden käyttäjille tarjottavat asumispalvelut ovat keino ehkäistä asunnottomuutta.

Tutkimuspaikkakunnalla pitkäaikaisasunnottomuuden poistamiseen on kiinnitetty huomiota jo 1980-luvulta lähtien. Useat eri tahot ovat tehneet tiivistä yhteistyötä, jotta erityisryhmien asunnontarpeeseen pystytään vastaamaan tehokkaasti. Päihdepalveluiden rooli on alusta asti ollut vahva. Tiiviin yhteistyön ansiosta asunnottomuus paikkakunnalla on vähäistä. Marraskuussa 2008 asunnottomia oli 54, mutta kukaan heistä ei kuitenkaan asunut ulkona. (Asumispalvelun asiantuntija, haastattelu 29.3.2009.)

3 PÄIHDEHUOLLON ASUMISPALVELUT

Kerromme tässä luvussa ensiksi päihdehuollon palveluita yleisesti. Päihdehuollon asumispalveluita on monia erityyppisiä, mutta tutkimuksemme olemme keskittyneet tukiasumiseen. Luvun lopussa olemme kuvanneet sitä asumispalveluyksikköä, jossa tutkimuksen teimme.

3.1 Päihdehuollon palvelut

Päihdepalvelujen laatusuosituksissa (2002, 14) päihdepalvelut määritellään näin: "Päihdepalveluilla tarkoitetaan niitä sosiaali- ja terveydenhuollon yleisiä ja erityisiä palveluita, joissa päihteiden ongelmakäyttäjä ja hänen läheisensä saavat tukea, apua, hoitoa tai kuntoutusta." Vastuu päihdehuollon järjestämisestä on kunnalla ja se tulee järjestää siten, kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Tarkoituksena on ehkäistä päihteiden ongelmakäyttöä lisäävien olosuhteiden ja elämäntapojen syntymistä. (Päihdehuoltolaki 41/1986 1:3 ja 5§.)

3.2 Tukiasuminen

Sosiaalihuoltolaissa (710/1982, 22–23§) sanotaan, että asumispalvelut ovat palvelu- ja tukiasumisen järjestämistä. Ne on tarkoitettu sellaisille henkilöille, jotka tarvitsevat erityisestä syystä apua tai tukea asumiseen tai asunnon hankintaan.

Päihdepalvelujen laatusuosituksissa (2002, 31) asumispalvelut jaetaan kahteen osaan: palveluasumiseen ja tukiasuntoihin. Palveluasuminen on ympärivuorokautista huoltosuhteeseen perustuvaa palvelua sellaisille päihdeongelmallisille, jotka tarvitsevat päivittäistä tukea ja apua. Tukiasunnoissa asumista pyritään edistämään erilaisin tukitoimin. Asunnot ovat joko yksittäisiä asuntoja, samassa portaassa sijaitsevia asuntoryppäitä tai erityisesti itsenäiseen, tuettuun asumiseen tarkoitettuja rivi- tai kerrostaloja. Asumispalveluyksiköiden yhteydessä saattaa olla päiväkeskus- tai harrastetiloja sekä tukiperheiden asuntoja.

Karlssonin pro gradu -tutkielmassa ”Päihdehuollon tukiasunto – Asunto vai koti?” (2005, 23) todetaan, että tukiasunnot voidaan määritellä sosiaalitoimen tai yksityisen palvelujen tuottajan omistamiksi tai käytössä oleviksi asunnoiksi. Nämä asunnot on tarkoitettu henkilöille, jotka tarvitsevat tilapäistä tai pitkäaikaista tukea siirtyäkseen myöhemmin itsenäiseen asumiseen. Tukiasumisella tuetaan omatoimista suoriutumista ja edistetään kuntoutumista. Tämä asumismuoto on suunnattu asunnottomille, päihdeongelmallisille, vankilasta vapautuville, mielenterveysongelmallisille, nuorille sekä muiden sosiaalisten syiden vuoksi sitä tarvitseville.

Yleensä päihdehuollon asumispalveluissa päihteiden käyttö ei ole sallittua. Tällaisissa paikoissa tarkoituksena on saada tukea päihteettömän elämän aloittamiseen ja itsenäiseen asumiseen. Asumispalveluihin liittyvä käsitteistö ei ole yhtenäinen, käsitteet ja niiden sisältö saattavat vaihdella palveluntarjoajasta riippuen. Sen päihdehuollon organisaation, jonka asumispalveluyksikköön opinnäytetyömme teemme, tarjoamat asumispalvelut jaetaan neljään osaan: tukiasunnot, kuntoutusyksiköt, ikääntyneille päihdeongelmallisille suunnatut asumispalvelut ja päivä- tai toimintakeskukset. (Manninen & Tuori 2005, 12.)

Tukiasunnot ovat tyypillisesti hajautetusti sijoitettuja asuntoja. Asuminen perustuu vuokrasopimukseen ja asumiseen kuuluvat myös hoitoon ja tukeen liittyvät sopimukset. Tavoitteena on itsenäisen asumisen opettelu, asumisaika on määritelty ja jatkoasumisen järjestelyistä on sovittu. Yhteisössä, kuntoutusyksikössä ja kuntoutumiskodissa lähtökohtana on yhteisöllisyyteen perustuva toimintamalli. Tavoitteena on päihteettömän elämäntavan omaksuminen sekä vertaistuen saaminen ja antaminen. Yhteisöt tukevat asiakasta itsenäisempään asumiseen, tämän jälkeen tavoitteena on siirtyä tukiasuntoon. Joillakin paikkakunnilla on järjestetty erityisesti ikääntyneille päihdeongelmallisille omia asumispalveluja. Päivä- ja toimintakeskuksissa järjestetään arkielämään ja vapaa-aikaan liittyvää toimintaa. (Manninen & Tuori 2005, 12.)

Tutkimuksemme kohteena oleva Kanta-Hämeessä sijaitseva tuettu asumispalveluyksikkö poikkeaa jossain määrin näistä määritelmistä. Päätaavoitteena on kuitenkin itsenäisen asumisen ja elämäntavan opettelu. Asumispalveluyksikön työntekijä tukee asukkaan asumista ja elämänhallintaa. Yksikössä tarjolla olevat tukipalvelut sisältyvät asunnon vuokraan. Tukipalveluista ei ollut olemassa selkeitä määritelmiä, mutta niiden tarkoituksena on tukea itsenäistä arjesta selviytymistä ja elämänhallintaa. Kyseinen yksikkö on harvinainen asumispalveluyksikkö Suomessa siinä mielessä, että siellä päihteiden käyttö on sallittu. Näistä tukiasunnoista on mahdollista siirtyä halutessaan katkaisuhoidon kautta kuntoutukseen. Yksikkö on tarkoitettu paikkakuntalaisille päihteiden käyttäjille. Työntekijät ovat paikalla lähes joka arkipäivä, tarvittavan ajan kello 8–16 välillä. Jokaiselle asukkaalle tarjotaan oma huoneisto, jossa voi asua yksin tai kumppaninsa kanssa. Asumispalveluyksikkö muodostuu muutamasta rivitalosta ja se sijaitsee kaupungin laidalla.

4 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Päihdehuollon asumispalveluyksiköistä on tehty melko vähän tutkimuksia. Tulemme kertomaan aikaisempien tutkimusten toteutuksesta ja saaduista tuloksista yksityiskohtaisesti, jotta niiden vertailu omaan tutkimukseemme olisi helppoa. Tutkimuksien tuloksista kerromme tarkemmin niistä, jotka ovat oleellisia omaa tutkimustamme ajatellen. Esittelemme tässä kaksi mielestämme parhaiten asumispalvelujen eri merkityksiä käsittelevää tutkimusta.

4.1 ”Takalaittoman puolelle eli pelissä, mutta ei pelattavissa”

Heikki Suhosen tekemä ensisijaisesti laadullinen tutkimus ”Takalaittoman puolelle eli pelissä, mutta ei pelattavissa” on raportti Salon A-klinikan asumispalveluista ja niiden asiakkaista. Se on osa Raha-automaattiyhdistyksen rahoittamaa Salon A-klinikan asumispalvelujen kehittämishanketta eli ASTU-projektia. Hanke käynnistyi alkuvuodesta 2005 ja päättyi helmikuussa 2008. Hankkeen tavoitteina oli kuvata ja kehittää kuntoutus- ja asumispalvelujen hoitoketjua, kehittää vertaistukea A-klinikan palvelujen täydentäjänä, kehittää yöpäivystystä yhdessä Salon mielenterveysseuran kanssa ja tutkia kuntoutus- ja asumispalvelujen vaikutuksia asiakkaiden arkeen. Raportti keskittyy viimeiseen tavoitteeseen. (Suhonen 2008, 7–8.)

Tutkimuksen tavoitteena oli päihdeongelmaisten asumispalveluiden kehittäminen (Suhonen 2008, 8). Tässä tutkimuksessa ei ollut selkeitä tutkimuskysymyksiä, mutta haastattelukysymykset kohdistuivat A-klinikan asukkaiden elämäntilanteeseen, kokemuksiin asumispalveluista, tuen tarpeeseen, turvallisuudentunteeseen ja asumispalveluiden kehittämiseen. Tutkimuksen kohteena oli Salon A-klinikan asumispalveluiden kokonaisuus, johon kuuluvat kriisihoito, yöpäivystys, kuntoutumisyhteisöt Anjalansalo ja Louhela, tukiasuntotoiminta, joka on tarkoitettu tuettuun asumiseen kuntoutumisjakson jälkeen ja kotona tai laitosmaisissa olosuhteissa tehtävä Rolle-työ, joka on tarkoitettu ikääntyneille, vajaakuntoisille sekä kaksoisdiagnoosiasiakkaille. Salon A-klinikalla asumispalvelutyö perustuu asumispolkuajatteluun eli tarkoituksena on, että asiakas etenee suunnitellusti asumispalveluiden sisällä yksiköstä toiseen ja lopulta omaan asuntoon sitoutuen päihteettömään elämään. Anjalansalo-yhteisössä asuminen on mahdollista myös ilman asumispolkuun sitoutumista. (Suhonen 2008, 10, 78, liitteet 1–4.)

Selvitystyö, johon Suhosen raportti (2008, 8, 13, 34) perustuu, toteutettiin neljässä osassa. Asiakkaita haastateltiin kahteen kertaan, haastattelut perustuivat puolistrukturoituihin haastattelulomakkeisiin. Ensimmäiseen haastatteluun osallistui 40 asiakasta. Uusintahaastattelut tehtiin kahden vuoden sisällä ensimmäisistä haastatteluista, ja niihin osallistui 21 asiakasta. Seitsemää A-klinikan asumispalveluiden kanssa tekemisissä olevaa

työntekijää haastateltiin ja heidän haastattelunsa nauhoitettiin. Lisäksi työntekijöistä muodostettiin keskusteluryhmä, jossa käsiteltiin aihepiirin teemoja puolistrukturoidulla ryhmähaastattelulla. Myös ryhmähaastattelu nauhoitettiin. Suhosen raportti perustuu haastatteluaineistoon, asiakastilastoihin ja dokumentteihin.

Suhosen ensimmäisen asiakashaastattelun tuloksista kävi ilmi, että asiakkaat kaipasivat enemmän aktiviteetteja arkeensa. Asiakkaat toivoivat toisaalta lisää joustavuutta asumispalveluihin, toisaalta lisää kontrollia esimerkiksi päihteiden käyttöön. Asiakkaat kokivat Salon asumispalvelut periaatteessa itsenäiseen asumiseen valmistavaksi ja elämänhallintaa tukevaksi. Asiakkaiden antama kritiikki kohdistui muun muassa päihteiden käyttöön, korkeaan vuokratasoon ja paikkojen rikkomiseen. (Suhonen 2008, 31.) Toisella asiakashaastattelukerralla asiakkaat olivat lisäksi toivoneet kuljetusta erilaisiin palveluihin. Asumispalvelut ja niihin liittyvät kuntouttavat toimenpiteet olivat rauhoittaneet ensimmäisen ja toisen haastattelukerran välillä haastateltujen tilannetta ja parantaneet heidän elämänhallintaansa merkittävästi. (Suhonen 2008, 49–50.)

Työntekijöiden mielestä sosiaalisen asumisen turvaaminen päihdeasiakkaille olisi tärkeää, koska heidän on lähes mahdotonta saada asuntoa normaaleilta vuokra-asuntomarkkinoilta esimerkiksi maksuhäiriöiden vuoksi. Työntekijät kokivat asumispalvelut pääosin toimivina. Kritiikki kohdistui siihen, että asumispalveluiden tarjonta ei kohtaa tarpeeksi hyvin huumeiden käyttäjien tarpeita. Työntekijät kaipasivat myös selkeyttä asumispolun suunnitteluun ja toteutukseen. Tukiasumisen kehitystarpeiksi työntekijät näkivät henkilökunnan lisäämisen, jotta työntekijät eivät jäisi yksin työsään, aktiviteettien lisäämisen ja yöpävystyskäytännön (joka tähän asti oli ollut vasta kokeilu) vakiinnuttamisen. (Suhonen 2008, 60–62.)

Suhosen raportin (2008, 69) johtopäätöksiä ovat, että Salon A-klinikan asumispalvelut ja asumispolku ylläpitävät asiakkaiden päihteetöntä elämää, asumisen jatkuvuutta ja elämänhallintaa. Ne tarjoavat suunnitelmallista kuntoutusta ja tukea moniongelmaisille, monien palvelujen piirissä oleville asiakkaille. Asumispolkuajattelu ottaa huomioon sen, että päihdeongelmaisen elämänhallinnan vahvistumisella on oma logiikkansa ja aikataulunsa. Se toimii pitkäjänteisesti eikä hylkää niitä asiakkaita, jotka eivät kykene nopeisiin muutoksiin elämässään.

Raportissa todetaan, että tulosten perusteella asiakaskunnassa tapahtuvat muutokset edellyttävät Salon seudulla A-klinikan asumispalvelujen tueksi jatkossa selviämisen- ja katkaisuhuoltoaseman sekä alkoholimentiaa sairastaville asiakkaille pienryhmäkodin. Työntekijöiden mielestä tarvitaan lisäksi katkaisuhuolto edeltävä pieni niin kutsuttu märkä paikka, jossa asiakkaat olisivat edes jonkinlaisen sairaanhoidollisen seurannan piirissä juomakauden loppuvaiheessa, ennen kuin he ovat vielä valmiita esim. katkaisuhuoltoon. Raportissa todetaan lisäksi, että yöpävystys ja vertaistuki-toiminta monipuolistavat ja syventävät kuntoutusta sekä tukevat asumista. Yöpävystys on turvallisuustekijä ja se tarjoaa entistä paremman mahdolli-

suuden ottaa hoitoon huonokuntoisempia asiakkaita. Vertaistuki tehostaa ja syventää ammatilliseen työhön kytkeytyessään päihdeongelmaisten kuntouttamista ja ongelmien jälkihoitoa. (Suhonen 2008, 70.)

4.2 Päihdehuollon tukiasunto – Asunto vai koti?

Thomas Karlssonin pro gradu -tutkielma ”Päihdehuollon tukiasunto – Asunto vai koti?” on fenomenologis-hermeneuttisen tutkimusperinteen mukainen tutkimus päihdehuollon asiakkaiden kokemuksista tukiasunnoissa asumisesta. Karlsson on tehnyt tutkielmansa Turun yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan sosiaalipolitiikan laitoksella. Tutkielma on julkaistu helmikuussa 2005. (Karlsson 2005, tiivistelmä)

Karlssonin tutkimuksen (2005, 56) tarkoituksena oli selvittää asukkaiden kokemuksia tukiasumisesta ja sen vaikutuksista alkoholin käyttöön sekä sosiaalisiin suhteisiin. Tarkoituksena oli saada asukkaiden oma ääni kuuluviin. Karlsson vertaili asukkaiden kokemuksia tukiasumisajasta heidän kokemuksiinsa aikaisemmasta elämästä. Tutkimusongelmia olivat ”Millaisena alkoholiongelmainen näkee ja kokee tukiasumisen?” ja ”Miten tukiasuminen vaikuttaa päihteiden käyttöön ja sosiaalisiin suhteisiin?”.

Karlsson keräsi tutkimusaineistonsa syvähaastattelemalla erään kaupungin päihdehuollon tukiasuntojen asukkaita, lisäksi hän piti haastattelupäiväkiriä, johon hän merkitsi havaintoja asunnoista ja niiden asukkaista. Kyseiset tukiasunnot sijaitsevat normaalin asuntokannan seassa, mutta ne koostuvat neljästä rivitalosta muodostaen kaksi pihapiiriä. Tukiasunnoissa tavoitteena on asukkaiden päihteiden käytön vähentäminen ja juomiseen pyritään reagoimaan. Päihteiden käyttöön pyritään vaikuttamaan erilaisin tukitoimin ja säännöin. Käytännössä juominen kuitenkin sallitaan tukiasunnoissa, kunhan se ei ole näkyvää tai aiheuta ongelmia. Karlsson haastatteli kahdeksaa tukiasukasta, kaikki haastatellut olivat miehiä, joista kaikki yhtä lukuun ottamatta kokivat itsensä päihdeongelmaisiksi. Hänen mielestään haastattelujen määrä oli tarpeeksi suuri, koska kyseessä on tapaustutkimus. (Karlsson 2005, 57, 63, 133, 138.)

Karlssonin tarkoituksena oli löytää haastateltavia, jotka olivat halukkaita tutkimukseen ja joilla oli riittävän pitkä kokemusta tukiasumisesta. Osa haastatteluun osallistuneista ei kuitenkaan ollut asunut tukiasunnossa kovin pitkää aikaa. Karlsson haastatteli asukkaat kaksi kertaa. Haastattelumenetelmänä oli tarkoitus olla syvähaastattelun, kertojakeskeisen haastattelun ja narratiivisen haastattelun yhdistelmä. Todellisuudessa haastatellut toteutuivat enemmänkin teemahaastattelun tavoin. Ensimmäiset haastattelut hän teki kesäkuussa 2003, tuolloin haastateltavia oli kahdeksan. Uusintahaastattelut hän teki tammikuussa 2004, jolloin haastatteluihin suostui viisi asukasta. (Karlsson 2005, 57, 59, 138.)

Karlssonin pro gradu -tutkielmassa (2005, 133) on keskitytty kahteen teemaan: viinan merkitys ennen ja nyt sekä päihdehuollon tukiasuminen asukkaiden silmin. Keskityimme kuvaamaan niitä tuloksia, jotka liittyvät

tukiasumiseen ja sen vaikutukseen päihteiden käyttöön. Karlsson pohti tutkimuksessaan, että asumisella tukiasunnossa tai ylipäänsä asunnon saamisella ei ole vaikutusta päihteiden käyttöön. Terveydellisillä tekijöillä näytti olevan suurempi vaikutus päihteiden käytön vähentämiseen. Karlssonin mukaan tukiasuminen vaikuttaa asunnottomuuteen, mutta hän pohti onko se päihdehuollon tukiasunnoille riittävä tavoite.

Haastattelujen tuloksena oli, että ohjaajan olemassaolo oli kaikille tukiasukkaille selvää. Hänen toimenkuvansa ja työnsä jäi kuitenkin joillekin tukiasukkaille hämäräksi. Osa asukkaista ymmärsi kontrollin tärkeyden, mutta osa vastusti ohjaajan puuttumista heidän elämäänsä. Suurin osa asukkaista koki, etteivät he ole ohjaajan tai muun tuen ja avun tarpeessa. Karlssonin itsensä mielestä asia on kuitenkin toisin, hänen mielestään ohjaajan rooli on merkittävä asumisen onnistumisen kannalta. Haastateltavien tuen tarve on hänen arvionsa mukaan ilmeinen, eikä ohjaajan antama tuki ole aina riittävää päihdeongelman hoitamisessa. (Karlsson 2005, 133–134.)

Karlsson pohtii sitä ristiriitaisuutta, joka muodostuu päihdepalvelujen taroituksen ja käytännön toteutumisen välille. Täydellisen päihteettömyyden vaatimus voi olla kyseenalainen lähtökohta tällaisessa palvelussa, jonka asukkaat eivät siihen ilmiselvästi kykene. Jos juomista rajataan liiallisesti, se siirtyy helposti muihin tiloihin tai ulos. Eli niihin olosuhteisiin, joista päihdehuollon tukiasuntojen asukkaita alun perin on pyritty auttamaan pois. (Karlsson 2005, 134–135.)

Karlssonin tutkimuksesta (2005, 121, 135) kävi ilmi, että osa asukkaista kaipasi lisää aktiviteetteja arkeensa. Toisaalta osa asukkaista koki yhteisen toiminnan lähinnä valvomiseksi. Karlssonin mielestä asukkaille pitäisi pyrkiä löytämään mielekästä tekemistä päivisin. Hänen mielestään ohjaajan paikallaolo kerran tai kaksi kertaa viikossa ei ole riittävää. Asukkaat kuitenkin kokivat sen riittäväksi. Karlsson huomasi, että usealla asukkaalla oli ongelmia arjen hallinnassa. Näihin ongelmiin tulisi hänen mielestään kiinnittää enemmän huomiota ja pyrkiä löytämään niihin ratkaisuja tukiasumisen aikana.

Jatkossa kyseisen paikkakunnan päihdehuollon palveluita tulisi tutkimuksen mukaan selkeyttää. TukiasumISRatkaisujen tulisi olla monipuolisempia, jotta niitä voisi kohdistaa eri tilanteissa oleville päihderiippuvaisille. Jotta toipumisprosessi päihteiden ongelmakäytöstä voitaisiin turvata, tulisi päihteiden käyttöä jatkaville ja sen lopettaneille olla omat yksikkönsä. Tukiasumisen tavoitteet, säännöt ja tukityön sisältö olisi erilaista riippuen tukiasumisyksikön luonteesta. (Karlsson 2005, 137.)

Karlsson (2005, 138) pohti, että tutkimuksesta olisi tullut hyvin erilainen, jos lähtökohtana olisivat olleet tukiasunnoissa työskentelevän ohjaajan tai niistä vastaavan sosiaalityöntekijän näkemykset ja kokemukset tukiasumispalvelusta.

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tutkia asukkaiden ja työntekijöiden käsityksiä erään päihdehuollon asumispalveluyksikön merkityksestä. Haluamme selvittää, millaisia odotuksia asukkaat asettavat asumispalveluyksikölle ja minkälainen merkitys palveluilla on heidän elämälleen. Toisaalta haluamme myös selvittää, mitä tavoitteita työntekijät asettavat palveluille, miksi tarjotaan juuri tällaisia palveluita ja mihin tarpeisiin niiden koetaan vastaavan. Haastateltavien käsityksissä saattaa olla eroja. Käsityksissä saattaa olla eroja riippuen siitä, onko haastateltava työntekijä vai asukas, mutta toisaalta myös yksilöiden välillä. Tutkimuksen tavoitteena on tuoda käsitykset julki, jotta asumispalvelutyötä voidaan kehittää niiden pohjalta kohtaamaan mahdollisesti aiempaa paremmin asukkaiden tarpeet.

Tutkimuskysymyksiämme ovat:

- Vastaavatko asumispalveluyksikössä tarjotut palvelut asukkaiden tarpeisiin?
- Mitä asukkaat ja työntekijät käsittävät päihdehuollon asumispalveluilla? Eroavatko nämä käsitykset toisistaan?
- Mitä asumispalvelut merkitsevät asukkaalle?
- Miten asumis- ja tukipalvelut tulisi asukkaiden sekä työntekijöiden mielestä toteuttaa?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa kerromme tutkimuksemme toteutuksesta. Ensiksi kerromme laadullisesta tutkimuksesta ja käyttämästämme aineistonkeruumenetelmästä. Kuvaamme myös oman tutkimuksemme kulkua, aineiston hankintaa ja analyysia. Olemme pohtineet myös tutkimuksemme eettisyyttä ja luotettavuutta.

6.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Tutkimuksemme on laadullinen. Käsittelemme siinä kokonaisvaltaisesti tietyn päihdehuollon asumispalveluyksikön asukkaiden ja työntekijöiden käsityksiä siitä, mitä palvelut merkitsevät asukkaille.

Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan todellista elämää ja tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Siinä on pikemminkin pyrkimyksenä löytää tai paljastaa tosiasioita kuin todentaa jo olemassa olevia väittämiä. Laadullisessa tutkimuksessa suositetaan ihmisiä tiedonkeruun instrumentteina ja aineisto kootaan mahdollisimman luonnollisissa tilanteissa. Tarkoituksena ei ole testata hypoteesia tai olemassa olevaa teoriaa, vaan tarkastella aineistoa monitahoisesti ja yksityiskohtaisesti. Tutkija ei määrää sitä, mikä on tärkeää, vaan tutkimuksen edetessä voi paljastua odottamattomia seikkoja. Haastateltavat valitaan tarkoituksenmukaisesti ja tutkimussuunnitelma täsmentyy tutkimuksen

edetessä. Tutkimusmenetelminä suositetaan sellaisia, joissa tutkittavien ääni pääsee parhaiten kuuluviin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 152–155.)

6.2 Teemahaastattelu

Valitsimme aineistonhankintamenetelmäksemme teemahaastattelun. Tällä tavoin uskoimme saavamme kattavan aineiston, jonka pohjalta löytäisimme vastaukset tutkimuskysymyksiin. Haastatellut saivat kertoa omin sanoin ajatuksiaan ja kokemuksiaan asumispalveluyksiköstä.

Teemahaastattelusta puuttuvat kysymysten tarkka muoto ja järjestys, jotka ovat ominaisia strukturoidulle haastattelulle. Haastattelun aihepiirit ja teema-alueet ovat kuitenkin kaikille haastateltaville samat. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48.)

Teemahaastattelun suunnittelu aloitetaan teemojen hahmottelemisella. Haastattelua suunniteltaessa tulee myös etukäteen miettiä haastattelupaikka, jossa itse haastattelu olisi mahdollisimman häiriötöntä ja haastateltavat tuntevat olonsa turvalliseksi. Haastatteluaika ei myöskään saisi olla kestoltaan liian pitkä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 66, 73–74.) Haastattelusta on hyvä sopia etukäteen. Haastattelijan tulee esitellä itsensä ja kertoa haastateltaville, miksi ja missä haastattelua tehdään. Haastateltaville olisi tärkeää syntyä ajatus siitä, että haastattelu on tärkeä ja että juuri haastateltavan osuus on keskeinen. (Hirsjärvi & Hurme 1993, 66.)

Teemahaastattelussa haastattelijä etenee teema-alueella laajoista kysymyksistä täsmällisempiin ja rajatumpiin. Haastattelijä voi myös käyttää hyväkseen aikaisempia vastauksia syventäessään haastateltavan vastausta. Lisäkysymyksillä haastattelijä voi kohdentaa sekä myös laajentaa käsiteltävänä olevaa aluetta ja tuoda siihen uuden näkökohdan. Haastattelun aikana haastattelijan on hyvä huomata, että hiljaisuus voi synnyttää syvällisemmän vastauksen. Haastattelijä ei saisi täyttää kaikkia hiljaisia hetkiä omilla kommentteillaan tai lisäkysymyksillään. Haastateltaville tulee siis antaa aikaa vastata. Aineiston käsittely ja analyysi tulisi tehdä pian keruuvaiheen jälkeen aineiston tuoreuden vuoksi. (Hirsjärvi & Hurme 1993, 89–90, 100, 108.)

6.3 Tutkimuksen kulku

Halusimme sellaisen aiheen, josta on hyötyä yhteistyötahollemme sekä sen asiakkaille. Alun perin ajattelimme, että teemme tutkimuksemme useammasta asumispalveluyksiköstä, mutta silloin aineistosta olisi tullut liian laaja. Rajasimme tutkimuksemme koskemaan vain yhtä asumispalveluyksikköä. Valitsimme kyseisen yksikön siksi, että se oli mielestämme mielenkiintoisin kohde sen harvinaislaatuisuuden vuoksi. Ajattelimme sen olevan haastavin tutkimukseen soveltuvista yksiköistä ja saavamme sieltä runsaasti materiaalia tutkimusta varten. Kun yksikkö, jossa tutkimus teh-

dään, sen aihe ja tutkimuskysymykset oli päätetty, haimme työllemme tutkimuslunan.

Haastattelut toteutimme huhti- ja toukokuussa 2009. Aineiston purimme ja analysoimme kesällä 2009. Loppuraportin kirjoitimme kesän ja syksyn 2009 aikana.

6.4 Aineiston hankinta

Haastattelimme Kanta-Hämeessä sijaitsevan päihdehuollon asumispalveluyksikön asukkaita ja työntekijöitä. Suurin osa haastatelluista oli miehiä. Haastatellut asukkaat olivat arviomme mukaan iältään noin 20–70 -vuotiaita. Haastateltujen asukkaiden taustat vaihtelivat paljon: osa oli asunut yksikössä yli kymmenen vuotta, osa oli muuttanut vasta hetki ennen haastattelua. Haastattelujen toteutuksen aikana asukkaat eivät vaihtuneet.

Keräsimme aineiston tutkimustamme varten huhti- ja toukokuussa 2009. Kaikki haastattelut toteutimme teemahaastattelun keinoin yksilöhaastatteluna. Teemoina olivat käsitykset asumispalveluista ja palveluiden merkitys asukkaille. Suuntaa antavat kysymykset poikkesivat hieman asukkaiden ja työntekijöiden välillä, mutta niillä pyrimme saamaan vastaukset samoihin ennalta määrättyihin teemoihin. Haastatelluista pyrimme luomaan keskustelunomaisia ja haastateltavat saivat kertoa omia kokemuksiaan ja ajatuksiaan myös kysymysten ulkopuolelta. Keskustelua pyrimme kuitenkin ohjaamaan lisäkysymyksillä teemojen mukaiseksi. Kerätty aineisto oli kattava, haastattelimme lähes kaikkia eli 13 yksikön asukasta ja kaikkia kolmea yksikön työntekijää.

Asukkaat haastateltiin heidän omien toivomustensa mukaan, joko heidän omissa asunnoissaan tai yksikön yhteisessä oleskelutilassa, joka oli rauhoitettu haastattelun ajaksi. Asukkaille kerrottiin, että heillä oli mahdollisuus kieltäytyä haastattelusta ilman, että se olisi vaikuttanut heidän oikeuteensa saada palvelua. Kaksi asukasta kieltäytyi haastattelusta ja yhtä haastatteluun luvan antanutta asukasta emme tavoittaneet haastatteluja varten varattuina ajankohtina.

Pyrimme laatimaan sellaiset haastattelua ohjaavat kysymykset, joilla parhaiten saamme kuvan siitä, mitä asumispalveluyksikössä on tarjolla ja mitä tarjolla olevat palvelut merkitsevät (ks. liitteet 1 ja 2). Haastattelukysymysten kielelliseen ilmaisuun kiinnitimme erityistä huomiota. Pyrimme välttämään asukkaiden haastatteluissa ammattisanaston käyttöä, jotta kysymykset olisivat selkeitä ja helposti ymmärrettäviä. Vaikka kysymyksiä ei kirjallisesti annettu asukkaille, kirjoitimme ne siihen muotoon kuin missä ne kysyimme. Tämä helpotti haastattelun sujumista.

Asukkaiden haastatteluja ei nauhoitettu. Halusimme haastattelutilanteiden olevan mahdollisimman luontevia, jotta haastateltavien näkemykset tulisivat parhaiten esiin. Ajattelimme, että nauhuri olisi tuonut tilanteeseen jännitystä ja olisi saattanut vaikuttaa asukkaiden halukkuuteen osallistua tut-

kimukseen. Haastatteluissa olikin rento ilmapiiri. Aukkaiden haastattelut kirjattiin ylös. Välillä jouduimme pitämään haastattelussa lyhyitä taukoja, jotta kaikki tarpeellinen saatiin kirjattua. Emme kuitenkaan huomanneet tästä koituvan haittaa, sillä tauot olivat samalla hyviä ajattelutaukoja sekä haastattelijoille ja haastateltavalle. Kävimme muistiinpanot haastattelun lopuksi läpi asukkaan kanssa. Tällä varmistimme, että muistiinpanot olivat yhteneväisiä asukkaan näkemysten kanssa. Muistiinpanoja oli vielä mahdollisuus tässä vaiheessa täydentää tai muuttaa. Joidenkin aukkaiden kanssa haastattelun ajankohtaa piti vaihtaa, koska asukas oli liian päihtynyt, kärsi pahoista vieroitusoireista tai ei ollut paikalla alun perin sovittuna ajankohtana. Aukkaiden haastattelut kestivät 20–90 minuuttia.

Työntekijät haastattelimme asumispalveluyksikössä tai heidän omassa toimistossaan. Työntekijät olivat tietoisia tutkimuksen tekemisestä jo suunnitteluvaiheessa, mutta he eivät tienneet haastattelun sisältöä etukäteen. Heille lähetettiin lisäksi erillinen informaatiokirje haastatteluista sähköpostitse. Työntekijöiden haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Työntekijöiden halukkuuteen osallistua tutkimukseen ja haastattelun kulkuun emme uskoneet nauhoittamisen vaikuttavan merkittävästi. Haastattelujen ajankohta sovittiin erikseen jokaisen työntekijän kanssa. Yhteisen ajan löytäminen tuotti kuitenkin välillä hankaluuksia, koska haastattelut toteutettiin työntekijöiden työajalla. Ne kestivät noin 60 minuuttia.

6.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Kuvaamme tutkimuksen toteutuksen tarkasti, jotta sen toistettavuus olisi mahdollista samankaltaisissa asumispalveluyksiköissä. Tutkimuksemme tulokset eivät kuitenkaan ole yleistettävissä, sillä se on tapaustutkimus tietyistä asumispalveluyksiköistä.

Opinnäytetyötä varten meidän täytyi hakea tutkimuslupa. Lähetimme yhteistyötahollemme opinnäytetyön tutkimussuunnitelman, jonka pohjalta meille myönnettiin tutkimuslupa. Allekirjoitimme myös vaitiolositoumukset, joissa sitoudumme olemaan vaiti salassa pidettävien asiakirjojen sisällöstä sekä muista opinnäytetyötä tehdessämme tietoomme saamista seikoista, joista on lailla säädetty vaitiolovelvollisuus (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812 14–15§; Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 1992/785 13§; Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 1994/559 17§). Tämän vuoksi haastattelut toteutettiin nimettömänä, eikä tutkimuksessa paljasteta, missä tutkimus on tehty. Mitään sellaista tietoa ei kerrota opinnäytetyössämme, mikä saattaisi paljastaa opinnäytetyömme yhteistyötahon tai sen asukkaat. Yhteistyötahostamme käytämme opinnäytetyössämme nimeä ”Kanta-Hämeessä sijaitseva päihdehuollon asumispalveluyksikkö”, tästä ilmaisusta sovimme tutkimuslupaa haettaessa.

Haastateltavia tiedotettiin tutkimuksesta ja sen tarkoituksesta etukäteen informaatiokirjeellä. Työntekijät toimittivat nämä kirjeet jokaiselle asukkaalle. Haastattelun ajankohtaa sovittaessa varmistettiin, että haastateltava

oli saanut informaatiokirjeen. Informaatiokirjeessä kerrottiin tutkimuksen tarkoituksesta ja toteutuksesta sekä vapaaehtoisuudesta. Kirjeessä korostettiin, ettei tutkimuksesta kieltäytyminen vaikuta asukkaan oikeuteen saada hoitoa tai muita tarvitsemiaan palveluja ja ettei tutkimuksen tuloksista voida tunnistaa haastateltavia tai haastattelusta kieltäytyneitä.

Pyrimme tiedostamaan omat ennakkokäsityksemme asumispalveluyksiköstä, päihdehuollon asiakkaista ja työntekijöistä ja minimoimaan käsityksiemme vaikutuksia haastatteluihin sekä aineiston analysointiin. Loimme mahdollisimman puolueettomat haastattelua ohjaavat kysymykset, ja yritimme välttää omiin käsityksiimme pohjautuvaa johdattelua haastattelutilanteessa. Haastateltaville ei kerrottu etukäteen haastattelun teemoja, eikä teemoja ohjaavia kysymyksiä. Haastateltavat saattoivat oman haastattelunsa jälkeen kertoa haastattelutilanteesta tuleville haastateltaville, mutta emme huomanneet sen vaikuttavan haastatteluissa saamiimme vastauksiin.

Koska kyseisessä asumispalveluyksikössä päihteiden käyttö on sallittua, haastateltavan päihtymistila piti arvioida ennen haastattelun aloittamista. Emme haastatelleet sellaisia asukkaita, jotka olivat selvästi päihteiden vaikutuksen alaisena tai kärsivät pahoista vieroitusoireista. Tällaisessa tapauksessa haastattelu siirrettiin myöhempään ajankohtaan.

Tutkimusaineiston luotettavuuden takaavat työntekijöiden haastattelujen nauhoittaminen sekä asukkaiden haastatteluista kirjoitetun aineiston läpikäyminen haastattelun lopussa. Nauhoittamalla saimme kaikki haastateltavien vastaukset sanatarkasti tallennettua. Kirjoitetun aineiston kävimme haastattelun lopussa haastateltavan kanssa läpi, jolloin hän sai korjata tai täydentää vastauksiaan. Meillä oli myös haastattelijoina mahdollisuus esittää tarkentavia kysymyksiä esille nousseista asioista.

Tutkimuksen julkaisun jälkeen aiomme tuhota kaiken keräämämme aineiston. Tällä tavoin varmistamme tutkimuksen luotettavuuden eikä aineistoa joudu ulkopuolisten käsiin.

6.6 Aineiston analyysi

Kerromme ensin aineistolähtöisen sisällönanalyysin teoreettisesta määrittelystä. Sitten kuvailemme kuinka käytimme kyseistä menetelmää oman aineistomme analysoinnissa.

6.6.1 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Aineiston analysointiin käytimme aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Sillä saadaan vastaus tutkimustehtävään yhdistelemällä aineistosta saatuja käsitteitä. Se perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään haastateltujen kokemuksiin perustuvasta aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. Johtopäätöksiä tehtäessä tutkija pyrkii ymmärtämään haastateltavia heidän omasta näkökulmastaan analyysin kaikissa vaiheissa

ja sitä, mitä asiat haastateltaville merkitsevät. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 112–113.)

Aineistolähtöinen laadullinen eli induktiivinen aineistoanalyysi voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa aineisto redusoidaan eli pelkistetään, toisessa vaiheessa aineisto klusteroidaan eli ryhmitellään ja kolmannessa vaiheessa abstrahoidaan eli muodostetaan aineistosta johtopäätöksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.)

Redusointivaiheessa aineisto pelkistetään siten, että siitä karsitaan tutkimuksen kannalta epäoleelliset asiat pois, eli aineisto koodataan. Tutkimustehtävä ohjaa aineiston pelkistämistä. Pelkistäminen tapahtuu siten, että aineistosta etsitään tutkimuskysymyksen kannalta olennaisia ilmaisuja, jotka voidaan erotella toisistaan esimerkiksi alleviivaten eri väreillä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.)

Klusterointivaiheessa käydään tarkasti läpi aineistosta redusointivaiheessa koodatut alkuperäisilmaukset ja aineistosta etsitään samankaltaisuuksia sekä eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa kuvaavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistellään alaluokiksi. Luokat nimetään niiden sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Klusterointivaiheessa muodostuu tutkimuksen perusrakenne sekä saadaan alustavia kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.) Jos aineistoa käsitellessä todetaan, että luokat eivät ole tarkoituksenmukaisia tai ne ovat liian laajoja tai suppeita, niitä voidaan pilkkoa tai yhdistellä uudelleen uusiksi luokiksi (Hirsjärvi & Hurme 2001, 149).

Abstrahointi- eli käsitteellistämävaiheessa etsitään tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja valikoidun tiedon perusteella tehdään johtopäätöksiä. Siinä edetään alkuperäisaineiston käyttämistä kielellisistä ilmauksista teoreettisiin johtopäätöksiin. Abstrahointia jatketaan yhdistelemällä luokituksia niin kauan kuin se aineiston sisällön näkökulmasta on relevanttia. Tässä vaiheessa alaluokkia luokitellaan yläluokiksi ja yläluokkia edelleen pääluokiksi ja pääluokista koostetaan lopuksi yhdistävä luokka. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110–112.)

6.6.2 Oman tutkimusaineistomme analyysi

Aukkaiden haastatteluista saamamme käsikirjoitetun aineiston kirjoitimme puhtaaksi heti haastattelun jälkeen, jolloin haastattelu oli vielä tuoreena mielessämme. Työntekijöiden nauhoitetut haastattelut litteroimme sanasta sanaan. Sitten luimme saamamme kirjallisen aineiston useaan kertaan läpi ja perehdyimme sen sisältöön.

Kirjoitettuamme aukkaiden haastattelut puhtaaksi Microsoft Word -ohjelmalla aineistoa oli 27 A4-liuskaa ja työntekijöiden haastatteluista sanatarkasti litteroituna 20 A4-liuskaa. Aineistoa oli mielestämme kohtalaisen paljon ja se oli riittävää tutkimuksemme kannalta. Luimme aineistot moneen kertaan läpi ja tutustuimme kokonaisuuteen. Sitten poistimme ai-

neistosta epäolennaiset asiat eli redusoimme aineiston. Etsimme aineistosta samoihin luokkiin kuuluvia lauseita ja kappaleita ja yhdistelimme niitä edelleen suuremmiksi luokiksi. Tässä klusterointivaiheessa väritimme eri luokkiin kuuluvat lauseet luokille antamillamme väreillä hahmottaaksemme ne selkeämmin. Lopullisiksi luokiksi muodostuivat:

- asuminen
- tukipalvelut
- palvelun tarpeen kyseenalaistaminen.

Abstrahointivaiheessa valitsimme luokista parhaiten aineistoa kuvaavat lainaukset raporttiimme. Johtopäätökset teimme kuitenkin koko aineiston pohjalta.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä luvussa on kuvattu haastatteluista saamaamme aineistoa, seuraavissa luvuissa olemme tehneet tuloksista johtopäätöksiä ja pohtineet niiden suhdetta taustateoriaan. Jokaisessa osiossa käsittelemme aluksi asukkaiden haastatteluista esiin nouseita asioita ja sen jälkeen työntekijöiden näkemyksiä. Aukkaiden haastatteluista käyttämämme lainaukset eivät sisällä merkityksettömiä äännähdyksiä tai välisanoja, sillä aineisto kirjoitettiin käsin haastattelutilanteessa. Työntekijöiden haastatteluista saadusta litteroidusta aineistosta ottamamme lainaukset ovat sanatarkkoja. Käytämme lainauksia elävöittääksemme tekstiä ja selkeyttääksemme aineistoa virkkeillä, jotka kiteyttävät käsittelemämme teemat. Aineistoa on tuotu näkyviin myös, jotta lukija voi itse arvioida tiedon luotettavuutta. Lainauksissa asumispalveluyksikön nimi on korvattu kirjaimella X ja yhteistyötahon nimi kirjaimella Y.

Ajatus asumispalvelujen sisällöstä tiivistyy erään työntekijän sanoin:

Ja sehän sisältää niinkun asuminen ja jonkin näkösen palvelun.

7.1 Asuminen

Työntekijät kuvailivat paikkaa sellaisena, jossa päihteiden käyttö on sallittua. Erään työntekijän sanoin tämänkaltainen palvelu on ainutlaatuinen:

Tietysti se ajatellaan niinku, niinku tää sanotaan et X on... et niinku helmi, et sitä on niinku harvassa paikassa tämmöstä niinku tämmöstä ainutlaatuista paikkaa että saa niinku juoda...

7.1.1 Asunnon merkitys asukkaille

Asumispalveluissa tärkeimmäksi asukkaat kokivat asunnonsaannin. Asunnon tärkeys ja sitä myötä asumisen teema nousi esiin vastauksista kysymykseen ”Miksi tarvitset asumispalvelua?”.

Asumiseen. Ei varmaan muualla oikein tulis toimeen.

Hyvä kun on tämmönen paikka, jossain asua, parempi kun puurötelössä asua.

Täytyyhän mun saatana jossakin asua. Väärä paikka mulle.

Moni heistä kertoi, että ilman asumispalveluita heidän asumisolonsa olisivat huomattavasti heikommät ja elämänlaatunsa huonompi. Muutama asukas koki hyvät peseytymismahdollisuudet tärkeiksi. Eräs asukas kuvaili entistä elämäntapaansa ja asumispalveluyksikköön muuton myötä tapahtunutta muutosta näin:

-- täällä kun oon, käyn jatkuvasti pesulla. Vedin Marinolia, Lasolia, Sinolia, hiuslakkaa, partavettä, kaikkee sekasin, Kolinää... Etin kaatopaikalta ruokaa, siellä puliukkojen kanssa vedin Kolinää siellä. Nyt on elämä kunnossa täällä.

Työntekijät kertoivat haastatteluissa, että ensisijainen tavoite on tarjota asukkaille katto pään päälle, kun heillä ei ole mahdollisuutta saada asuntoa muualta:

No mä ajattelen näin raakasti että kun mihinkään muuhun ei enää pääse. Mä ajattelen niinku näin. Et kaikki niinku on syssitty muut jutut ja tää on niinku semmonen viimeinen pakko vaihtoehto. -- Mut on niitäkin kyllä muutamia jotka oikeesti niinku haluaa...

No yks on ainakin semmonen että kun ne on ryssiny joka paikas, kukaan ei halua niitä ja niillä ei oo mitään paikkaa mihin mennä niin me ollaan niin sanottu viimeinen oljenkorssi, mistä vois vielä niinku asunnon saada. Se on varmaan semmonen kaikista suurin et kun ne lentää jostain pihalle, kukaan ei halua. Vuokrat on maksamatta, on tullut häiriköityä, on luottotiedot mennyt joskus, ei oo oikeen mahkuu päästä niinku mihinkään, meille viel pääsee.

7.1.2 Vuokrataso

Aukkaiden mielestä asumispalveluiden vuokrataso on kallis heidän omiin tuloihinsa nähden.

Hirveet vuokrat.

Asuminen on kallista, samaa hintaluokkaa kuin kaupunkiasunnoissa.

Vuokran maksuun on asumistuki ja eläke.

Kuten seuraavasta lainauksesta käy ilmi, eräs työntekijä kertoi vuokrataison olevan kohtuullinen siihen nähden, että vuokratuloilla kustannetaan myös kiinteistölle aiheutuneet vahingot.

Koska täällä kuitenkin nyt sitten jos ajatellaan näitä asuntoja niin niin, he maksaa kuitenkin normaalia, suht koht kohtuullista vuokraa näistä ja... kuitenkin jos huomioidaan sitten normaali vuokra-asuminen, niin asukashan vastaa asunnosta tulevista ylimääräisistä kustannuksista ja täällähän se on kiven takana aina se pyörittäminen ja joudutaan nostaan vuokria ja tämmöstä...

7.2 Tukipalvelut

Olemme kuvanneet tässä ne tukipalvelut, jotka haastatteluissa tulivat esille. Tukipalveluihin kuuluvat kuntouttavat tukipalvelut, huolenpito ja avunsaanti, valvonta sekä toiminta. Aukkaiden mielipiteet tukipalveluiden tarpeellisuudesta jakoutuivat. Toisten mielestä on hyvä, että tukipalveluita on, toiset uskoisivat tulevansa toimeen muuallakin eivätkä välttämättä tarvitsisi asumiseensa tukea.

En mä tiedä, en mä välttämättä tarttis. Kyllä sitä pärjäis ilman, on täällä monia, jotka tarttee.

Toisaalta asukkaat eivät aina edes tienneet tukipalveluiden olemassaolosta.

Ei oo mitään palveluita.

En mä tiedä mitä palveluita vois saada täältä.

Kysyttäessä yleisesti palveluiden kehittämisestä suurin osa asukkaista koki, ettei palveluita ole tarvetta kehittää.

En mä tiedä. En mä osaa vaatia. Oon ihan tyytyväinen, on kaikki mitä tarvin.

En minä oikein tiedä, tarviiko mitään erikoista, ei täällä niin avuttomia olla.

Työntekijät kokivat tukipalvelut tärkeäksi osaksi asumispalvelua. Eräs työntekijä kertoi ajatuksiaan asumispalveluista ja siihen sisältyvästä tuesta näin:

No kyllä mä ajattelen sillä tavalla että nimensä mukaan asumispalvelu -- Se tarkoittaa sitä että se asuminen pitää sisällään tiettyjä elementtejä, tai ainakin pitäisi pitää. -- Jos ajatellaan tätä normaalia vuokra-asuntoa, niin siellä ihminen saa elää tietyllä tavalla niinkun elää. Mutta jos asumispalvelusta, et tietysti tukiasumisesta kun nää on niinku meillä tukiasuntoja -- Kyllä minä ajattelen että siellä tarvitaan myös siihen arkeen niinku erilaisia elementtejä, elementtejä, sitä mitä meidän pitäis pystyä niinku tarjoamaan asukkaille. (elementti -sanalla haastateltava viittaa tukipalveluihin)

Työntekijät kokivat, että tukipalveluilla tuetaan asukkaan omatoimista arjen hallintaa ja vahvistetaan sitä kautta asukkaan itsetuntoa ja rohkeutta ottaa vastuuta omista asioista.

Mutta työntekijän näkökulmasta mä näen sen tärkeenä että ihmisellä niinku elämänhallinta palautuis raiteilleen että se pystyis ite ottaan vastuuta tekemisistään ja hoitaan itte omat asiansa ja elään silleen niinku muutkin ihmiset.

Mutta toisaalta sit avuttomaksikaan ei ihmisiä pidä auttaa et pitää tietyllä tavalla se oma vastuu jättää myös sille ihmiselle.

7.2.1 Työntekijöiden rooli ja arvopohja

Useat asukkaat kutsuvat työntekijöitä valvojiksi. Koimme, että se on heidän työntekijöille asettamansa rooli. Yksi haastatelluista asukkaista tiivisti kaikkien asukkaiden käsitykset työntekijöiden tehtävistä näin:

Ilmeisesti huolehtia asukkaiden hyvinvoinnista. Valvoa, että asiat hoituu, mikä liittyy hyvinvointiin. Ajaa vieraat ulos.

Asukkaat kertoivat haastatteluissa, että työntekijöiden tyyli vaihtelevat. He kokivat sellaisten työntekijöiden ymmärtävän heitä paremmin, joilla oli omakohtaista päihteidenkäyttöhistoriaa. Asukkaat kokivat molemminpuolisen luottamuksen saavuttamisen tärkeäksi. Välittömän suhtautumisen koettiin herättävän luottamusta.

Työntekijät kokivat tehtäväkseen palveluiden tuottamisen. He antoivat itselleen monenlaisia rooleja:

No työntekijähän on tämmönen kuuntelija, asioiden hoitaja eli tämmönen asianajaja, sitten autonkuljettaja, rajojen pitä-

jä, sitten se on kontrolli. Siinä niinku tämmönen muutama. Tukihenkilö, ns. tukihenkilö, ei voi ihan niinkun verrata tukihenkilötoimintaan sellain mutta.

Mä ajattelin että työntekijän rooli on varmaan tota niin olla tukihenkilö, asianajaja, poliisi, äiti, isä, sosiaalityöntekijä -- ohjaaja ja... ne roolit on niinku moninaiset. -- Et asianajanakin tietyllä tavalla, edunvalvojana.

Työtä tehdään päihdehuollon organisaation arvojen, koulutuksesta saatujen arvojen ja omien arvojen pohjalta. Tärkeimmiksi arvoiksi työntekijät nostivat haastatteluissa luottamuksen, erilaisuuden kunnioittamisen, ihmisarvon kunnioittamisen, asiakaslähtöisyyden ja asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen. Itsemääräämisoikeutta koetaan kuitenkin voivan rajoittaa silloin, jos liiallinen alkoholin käyttö on huomattavaksi haitaksi terveydelle tai turvallisuudelle. Erään työntekijän kuvauksen mukaisesti työntekijän roolit vaihtelevat tilanteen mukaan, mutta arvot kuitenkin ohjaavat työtä roolien vaihtelusta huolimatta.

7.2.2 Kuntoutus

Asukkaiden mielipiteet kuntouttamisesta jakaantuivat:

Työntekijöiden ’kuntouttaminen’ lähinnä puhetta. Saarnaaminen ei auta, tulee uhmamieli.

Kyllähän tää aktivoi ja on asumistukijuttuja.

Työntekijöiden näkemyksen mukaan on tärkeää, että asukas löytäisi elämälleen jotakin muuta sisältöä kuin päihteiden käytön. Tukitoimien avulla pyritään siihen, että asukkaiden päihteiden käyttö kohtuullistuisi.

Mutta se tuottaa taas tavallaan sit enemmän niitä selviä päiviä ja tämmösiä... et kyllä siitä sellain oma etunsa on, et ei sitä ihan huvikseen tehdä näitä asioita. Kyllä siinä joku ajatus niinkun pitää olla, kyllä se niinku tuottaa enemmän semmosta selvää elämää, kun on tämmösiä tukijuttuja taustalla.

Työntekijät kertoivat, että asukkailla on erilaisia tavoitteita elämälleen: Toiset halusivat elämäänsä muutosta, toiset taas ovat päättäneet juoda itsensä hautaan. Kuten seuraavista lainauksista käy ilmi, työntekijöiden ja asukkaiden käsitykset tavoiteltavasta elämästä eivät aina kohtaa:

-- haluaisin niinku viedä näitäkin kavereitakin eteenpäin mutta kun se heidän oma tahtotasonsa ei niinku aina lyö niinku kättä mun tahtojen kanssa ja ajatusten kanssa.

Et jos joku on päättänyt että mä juon itteni hautaan. Niin kyllä mä ajattelen että ei me muuta voida kuin hyväksyy se. Et onhan niitäkin, kyllä mä täällä tiedän yks, joka sanoo et hän elää tällä tavalla elämän. Piste.

Työntekijöiden mielestä tukipalveluita tulisi kehittää kuntouttavampaan suuntaan. Myös tiivimpää yhteistyötä kotipalvelun kanssa pohdittiin.

7.2.3 Huolenpito ja avunsaanti

Asukkaat kokivat hyväksi sen, että työntekijät yrittävät järjestellä asukkaiden asioita ongelmatilanteissa niin, ettei heidän vuokrasopimuksiaan tarvitse irtisanoa.

Yrittävät järjestellä, ettei tartte pellolle ajaa.

Haastatteluissa asukkaat toivat esille, että apua on saatavilla tarvittaessa. Välillä he kuitenkin kokivat huolenpidon liialliseksi ja sanoivat palvelun olevan toimiva silloin, jos apua saa pyydettyä.

Asiat hoidan itte, apua tuun kysyy, jos tarvii.

Toimistosta pääsee kysyy, jos jotain, ettei ramppaa kämpissä.

Tärkeiksi tukipalveluiksi he kokivat avustamisen edunvalvontaan hakeutumisessa ja kauppatilausten tekemisessä sekä kuljetuksen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin, virastoihin ja pankkeihin. Nämä tukipalvelut auttavat sellaisia asukkaita, jotka eivät pysty hoitamaan asioitaan omatoimisesti.

Hyvä palvelu, kun oon sairastellu, niin aina oon kyydin saanu ku oon ilmottanu. Kela, perusturva, kaupungissa käynti...

Kyllähän nää saa, jotka ei pääse ite liikkuu, kyllähän niitä kuljetetaan.

Asukkaiden mielestä kuljetus ruoka-avun jakelupaikalle olisi hyvä kehittämisen kohde. Jotkut toivoivat siivouspalvelua, mikäli asukas ei itse pysty siivoamaan.

Työntekijät kertoivat tukevansa asukasta asumisessa kaikin keinoin, jotta irtisanominen pystyttäisiin välttämään mahdollisimman pitkään. Tämä ajatus on tiivistetty seuraavassa lainauksessa:

Mutta me ei kovin helposti irtisanota kun me yritetään pitää näitten ihmisten puolia ja koetetaan että heillä säilyy se oma asunto, vaikka niinku mitä tapahtuis.

He kertoivat auttavansa asukkaita heidän tarpeidensa mukaan. Toiset tarvitsevat työntekijöiden mukaan enemmän ohjausta kuin toiset:

-- joskus tehään vähän enemmän ja joskus tehään sitten vähän vähemmän. Ihan tasa-arvoisessa asemassahan nää ei silleen voi olla että kaikille tehdään, koska nää on eritasoisia ihmisetkin tekemään.

Työntekijät mainitsivat tärkeiksi tukipalveluiksi asukkaiden fyysisen kunnon seuraamisen, muihin palveluihin ohjauksen tarvittaessa sekä avustamisen sosiaali- ja terveydenhuollollisissa asioissa, kuten aikojen varaamisessa, lomakkeiden täyttämässä ja kyseisiin palveluihin kuljettamisessa.

7.2.4 Toiminta

Kysyttäessä millaista yhteistä toimintaa asumispalveluyksikössä on, monet asukkaat kokivat, ettei muuta tekemistä ole kuin alkoholin käyttö. Asumispalveluyksikön ilmapiirin koettiin vaikuttavan lisäävästi alkoholin kulutukseen.

On se juominen.

Ei täällä voi selvinpään olla.

Täällä kuolee viinan juontiin, kun täällä ei oo muuta ku tv, piha...

Asukkaat kertoivat, että asumispalveluissa on aamuisin kahvitarjoilu, viikoittain järjestetään keskusteluryhmä, silloin tällöin retkiä muualle, grillailua ja muuta pihalla tapahtuvaa aktiviteettia. He kokivat aktiviteettien vaikuttavan siihen, kuinka paljon päihteitä käytetään ja aktiviteetteja toivotiinkin lisää.

Pystyy paremmin oleen selvänä, kun on päivän mittaan jotain puuhaa.

Toimintaa, retkiä... Että pääsee pois hulinasta, ei tuu ryyppätyä. Muuta onkin tarpeeks.

Osan mielestä toimintaa oli sopivasti ja osa ei kokenut tarvitsevansa toimintaa ollenkaan.

Ihan sopivasti aktiviteettia, ei pidäkään olla liikaa.

Järkätään välillä kaikennäköstä ohjelmaa, mutta mä en mee.

Työntekijät kertoivat, että toimintaa järjestetään, jotta asumispalveluyksikössä olisi muutakin sosiaalista toimintaa kuin päihdeiden käyttö. He kokivatkin, että aktiviteetteja tulisi lisätä, mutta se vaatisi enemmän henkilöresursseja.

Ehkä sitten niillä aktiviteeteilla, että saatais ainakin sitä juomista --vähenemään että tota. Et et... ois aktiviteetteja ja sais näitä ihmisiä niinku innostuun mukaan. Mut se ois niinku, se tarkoittais henkilökunnan lisäämistä ja muuta että...

Se ois semmonen varmasti kehittämisen paikka et millä saadaan sit niinku vietyä, vietyä niinku eteenpäin sitten sitä että nää oikeesti sais tekemään jotain ja pysymään pois siitä pullost.

Työntekijät ovat tiedostaneet, että asukkaille tärkeitä palveluita ovat kahvin tarjoaminen aamuisin, retkien järjestäminen sekä grillailu toisinaan. Muita toiminnan muotoja he eivät maininneet. Erään työntekijän kuvaus retkien merkityksestä asukkaille oli:

Se on monelle semmonen jumalattoman upee kokemus.

7.2.5 Valvonta

Maine

Asukkaat kertoivat, että asumispalveluyksiköllä on huono maine. Yksikkö on aiemmin ollut ”hurja paikka” ja siellä on ollut ”rankka meno”. Joidenkin mielestä maine pitää edelleen paikkansa, joidenkin mielestä yksikkö on rauhoittunut valvojien tulon jälkeen. Toisten mielestä yksikkö on rauhallinen, vaikka työntekijät eivät ole paikalla, toiset taas kokevat olonsa turvattomaksi työntekijöiden lähdettyä.

On rauha, vaikka (työntekijät) eivät olisi paikalla.

Sivulliset tulee, kun ei oo työntekijöitä.

Työntekijät ovat tietoisia paikan huonosta maineesta ja paikkaan liittyvistä ennakkoluuloista, mutta he kokivat, ettei maine pidä kaikilta osin paikkaansa. He kertoivat, että ulkopuolisilla on usein huono kuva asumispalveluyksiköstä, mutta kun yhteisöön pääsee sisälle, kuva muuttuu paremmaksi.

Onhan tää varmaan monelle semmonen, et jos tänne uus asukas tulee niin niin... tästä maineesta johtuen, ehkä osittain on se yhteisöllisyys mut osittain on täällä tapahtuneet väkivallan teot. Niin... on se tietynlainen jännitys ja se että kuinka heidät yleensä otetaan vastaan. Mut sen mitä mä

oon seurannut tossa, niin hetki katotaan ku lehmä uutta porttia, mut se on hetki. Ja sen jälkeen yritetään kyllä, pyritään kontakteihin. Mut sitten ei välttämättä taas heidän kavereitaan, et se on se joka tänne tulee niinku asumaan, niin se on se joka täällä on, mutta ei ulkopuoliset.

Valvonta työntekijöiden tehtävänä

Asukkaat kokivat valvonnan ja järjestyksen pidon olevan työntekijöiden tehtävä. Joidenkin asukkaiden mielestä valvonta on kuitenkin välillä liiallista. Esimerkkeinä he mainitsivat asuntoihin sisälle tulemisen koputtamatta ja paikkojen tutkimisen. Myös päihteiden liialliseen käyttöön puuttuminen koettiin osaksi valvontaa.

Se inhottaa, kun avaimilla sisään. Oot vaikka mitä tekemässä. -- Kerran koputtaa ja heti sisään.

Aluksi oli outoa, ei puhuttu valvonnasta mitään, asuntoihin tultiin avaimilla.

Työntekijät kattoo, että sääntöjä noudatetaan, ettei ryyppäillä hirveesti tai vedetä mitään.

Työntekijät kokivat tehtäväkseen yhtäläillä valvonnan ja järjestyksen ylläpidon. Työntekijät kokivat läsnäolonsa vaikuttavan asukkaiden turvallisuuden tunteeseen.

-- ja sitten sillain että asukkailla olis semmonen turvallisuuden tunne et siellä on henkilökuntaa paikalla ettei siellä niinku tarvis pelätä...

Ulkopuoliset

Asukkaiden mielestä päihteitä käyttävät vierailijat ja alkoholia laittomasti välittävät henkilöt eli trokarit aiheuttavat toisinaan häiriöitä, joka vaikuttaa turvallisuuden tunteeseen. Asukkaat eivät pidä siitä, että toisinaan sellaisiakin vieraita ajetaan pois, jotka ovat selvinpäin.

Trokarit pyörii, ottaa viinaa, rupeevat porukalla riitelee.

Vieraita sais olla, heti ovat ajamassa pois – soittaa poliisit. Selvinpäin saisivat olla, sukulaisetkin sais tulla.

Välillä on niin saatanan hulinan hommaa. Sukulaisia tulee, mutta sitten, kun tulee sivullisia juopottelee.

Työntekijöidenkin haastatteluissa tuli ilmi, että asumispalveluyksikössä ei saa vierailta päihtyneenä eivätkä vieraat saa tuoda päihteitä alueelle. Tällä pyritään rauhoittamaan ilmapiiriä ja vähentämään päihdeongelmaa ylläpitäviä tekijöitä.

Kun meillä on ne säännöt et ulkopuoliset ei voi tulla päihtyneenä. Se on semmonen sääntö josta me pidetään niinku kiinni muutenhan tää on villi länsi jos me annetaan lupa ulkopuolisille tulla tänne juomaan...

Ja sitten yks mikä tässä on niin sittenhän siinä on tämmöstä rikollisuutta ja muita, että siellä on trokareilla on kortit ja muut. Niin tietysti koetetaan päästä niinku niistä eroon, koska ne ylläpitää tätä päihdeongelmaa ja semmosta. Ne tekee elämän niinku aika vaikeeks että kun ne on semmosessa trokarikoukussa et niille tulee jatkuvasti sitä viinaa niin se ylläpitää niin siellä on niinku monentasosii ongelmii siellä pinnan alla näillä ihmisillä Ja ajattele kuinka kuningas se trokari on että kun kukaan muu ei välitä niin vielä on se yks joka hänelle sen pullon tuo. Sehän on melkeen jumala niinku siinä.

Kehitysehdotuksia

Kehitysehdotuksina asukkaat mainitsivat kolmivuorotyöjärjestelmän, jolloin työntekijä olisi paikalla vuorokauden ympäri. Kuitenkaan kaikki asukkaat eivät kokeneet valvontaa lainkaan tarpeelliseksi. Osa asukkaista koki, että työntekijät ovat tällä hetkellä paikalla sopivasti.

Valvojille lisää palkkaa, että ne jaksais kolmivuorotyötä.

Työntekijät ovat vähän liikaakin paikalla.

Työntekijät ei oo liikaa, mut välillä käyvät.

Työntekijät pohtivat, olisiko kolmivuorotyöjärjestelmä hyvä tässä asumispalveluyksikössä vai pitäisikö työntekijöiden paikalla oloa jopa vähentää.

-- siinä pitäis joko olla sitten vuorokauden ympärinen valvonta tai sitten antaa pikkasen löysää koska... tilannehan on se, että kun työntekijöitä ei oo täällä paikalla, he ottaa myös ite vastuuta tästä yhteisöstä. Et tän mä oon ihan selkeesti pannut merkille, mutta että sillain et säännöllisesti tavattavissa... päivittäin, niin se on minusta kuitenkin hyvä, mutta se ei tarkoita että kaheksasta-neljään tarttis täällä olla. Että mun mielestä kumpi-jompi.

Ja ehkä sitten yks kehittämisen aihe ois se että tää ois ympärivuorokautista täällä tää oleminen. Niin jäis paljon pahaa pois...

Tarvitaanko siellä henkilökuntaa niin paljoo paikalla kuin siellä tällä hetkellä on. Että onko se jo semmosta hyysäämistä.

7.3 Palvelun tarpeen kyseenalaistaminen

Monet asukkaat kertoivat, etteivät välttämättä tarvitsisi asumispalveluita ja kokivat tulevansa toimeen ilman niitäkin. Kysyttäessä heiltä, mihin he tarvitsevat asumispalvelua, saimme seuraavanlaisia vastauksia:

Asumiseen, ei muuta.

En mihinkään. Kyllä mä pystyn kaiken tekee mitä tarttee.

En mä oo paikallakaan. En oo itte tarvinnu mitään palveluita.

Työntekijät pohtivat onko tämäkaltaisten asumispalveluiden järjestäminen tarpeellista ja vastaavatko palvelut asukkaiden tämän hetken tilanteeseen kattavasti.

Sainpahan ainakin sanottua, että mä en niinku aina välttämättä allekirjota kaikkee mitä asumispalvelulla tarkotetaan - niinku et onks tää oikein.

Mut varmaan se, että niinku kaikkienensa mä haluaisin niinku semmosen kysymysmerkin ja... niinku heittää niinku X:n, et palveleeks tää vielä tätä aikaa vai voisko niinku ajatella sitä että noiden elämä oikeesti muuttus toisenlaisessa paikassa, kun siitä näyttöö on.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa esittelemme johtopäätöksemme edellisessä luvussa kuvaa-
mastamme haastatteluaineistosta ja pohdimme niitä suhteessa taustateori-
aan. Olemme jakaneet tulokset saamiemme pääluokkien mukaisesti.

8.1 Asuminen

Tämän asumispalveluyksikön nähtiin ensisijaisesti vastaavan asunnottomuuteen. Runsaasti päihteitä käyttävien henkilöiden on vaikea saada asun-

toa vapailta markkinoilta. Päihteettömyyden vaatimus ei näiden asiakkaiden kohdalla ole realistista, mutta se ei poista heiltä oikeutta asuntoon. On hyvä, että on tällainen asumispalveluyksikkö, jossa päihteiden käyttö on sallittu. Se mahdollistaa monien asunnottomien päihdeongelmaisten asuttamisen. Kuten Karlssonkin (2005, 135) toteaa pro gradu -tutkielmassaan, liiallinen päihteiden käytön rajaaminen johtaa helposti siihen, että juominen siirtyy muihin tiloihin tai ulos. Eli takaisin sellaiseen elämäntilanteeseen, josta asiakas on alun perin tullut päihdehuollon piiriin.

Asuntojen hinnat ovat kalliita asukkaiden tuloihin nähden, vaikka ne myötäilevätkin yleistä vuokratasoa. Tukiasuntojen tulisi olla huokeahintaisia, jotta asukkailla on varaa maksaa vuokra. Korkeat vuokrat saattavat helposti johtaa maksuvaikeuksiin ja vuokratästäen kertymiseen, jolloin asukasta uhkaa häätö ja sitä myötä asunnottomuus. Ymmärsimme, että asumispalveluyksikön vuokrat ovat korkeat, sillä vuokratuloilla rahoitetaan mahdollisten kiinteistövahinkojen korjaus. Uskomme, että tukipalveluita lisäämällä voitaisiin vähentää päihteiden käytön johdosta aiheutuneita kiinteistövahinkoja. Kun asuntoja ei tarvitse jatkuvasti kunnostaa, voi vuokrakin olla pienempi.

Teimme tutkimuksemme päihdehuollon asumispalveluyksikköön. Koimme sen ristiriitaisena, että suurin osa yksikön asukkaista ei kuitenkaan halunnut päihteiden käyttöään kontrolloitavan. Mielestämme ne asukkaat, jotka eivät koe tarvitsevansa tai eivät halua ottaa vastaan mitään tukipalveluita vaan pelkästään asunnon, tarvitsevat erilaisen asumisyksikön. Koemme kuitenkin, että suurin osa asukkaista tarvitsee todellisuudessa tukea päihteiden käytön vähentämiseen ja elämänhallintaansa. On kuitenkin tärkeää hyväksyä sekin, etteivät kaikki asukkaat halua ottaa vastaan minikäänlaista tukea ja ovat valinneet päihdekeskeisen elämäntavan. Pelkän asunnon tarjoaminen ei kuitenkaan enää välttämättä ole päihdehuollon tehtävä. Karlssonkin (2005, 133) pohti tutkimuksessaan, onko asunnottomuuden ehkäisy riittävä tavoite päihdehuollon asumispalveluille.

8.2 Tukipalvelut

Tukipalveluilla koettiin olevan päihteiden käyttöä vähentävä vaikutus. Asukkaille oli kuitenkin epäselvää, mitä tukipalveluilla ylipäätään tarkoitetaan tai millaisia tukipalveluita asumispalveluyksikössä on tarjolla. Työntekijöille oli selvää mihin tukipalveluilla pyritään: niiden tarkoituksena on tukea asukkaan omatoimista arjen hallintaa.

Asukkaille tulisi selventää, mikä asumispalveluyksikön tarkoitus on ja millaista tukea he voivat sieltä saada. Tärkeää olisi myös keskustella heidän tukipalveluiden tarpeestaan. Havaitimme, että asukkaat olivat työntekijöiltä saamastaan tuesta ja ohjauksesta välillä hämmentyneitä. Syynä tähän oli luultavasti se, että he eivät aina tiedäneet miksi työntekijät niin tekevät ja mitä sillä tavoitellaan. Karlsson (2005, 133–134) sai tutkimuksessaan samansuuntaisia tuloksia: Ohjaajien toimenkuva ja työ jäi joillekin asukkaille hämäräksi. Kun toiminnan tavoitteet eivät ole asukkaille selvillä

lä, sillä ei ole vaikutusta asukkaan omatoimisuuden kehittämiseen. Toiminnan tavoitteet tulisi olla selvillä sekä asukkaille ja työntekijöille, näin yhteistyö heidän välillään olisi sujuvampaa.

8.2.1 Työntekijöiden rooli ja arvopohja

Aukkaiden haastatteluissa työntekijöiden rooli valvojina korostui. He eivät osanneet nimetä työntekijöille muita rooleja, vaikka kokivatkin heillä olevan useita tehtäviä. Itse koimme heidän mainitsemansa tehtävät osaksi huolenpitoa ja kuntoutusta. Työntekijät antoivat itselleen monenlaisia rooleja ja osasivat nimetä runsaasti työhönsä liittyviä tehtäviä. Mielestämme työntekijöiden rooleja ja tehtäviä olisi hyvä selkeyttää asukkaille.

Sekä asukkaat että työntekijät pitivät luottamuksen syntymistä tärkeänä. Asukkaat kertoivat, että välitön suhtautuminen heihin lisää luottamusta. Työntekijät kertoivat työskentelevänsä päihdehuollon organisaation arvojen, koulutuksesta saatujen arvojen ja omien arvojensa pohjalta. Pohdimme toteutuvatko nämä arvot kuitenkin aina käytännön työn toteutuksessa. Koimme esimerkiksi liiallisen valvonnan olevan ristiriidassa asukkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen kanssa. Mielestämme tasa-arvoinen kohtelu on välttämätöntä aukkkaiden ja työntekijöiden välisen luottamuksen saavuttamiseksi. Haastattelujen pohjalta päätelimme, että myös työntekijän omakohtainen päihteenkäyttöhistoria saattaa helpottaa aukkkaiden kohtaamisessa ja luottamussuhteen syntymisessä.

8.2.2 Kuntoutus

Asukkaat eivät haastatteluissa juurikaan puhuneet kuntoutuksesta. Niiden aukkkaiden mielipiteet, jotka asian toivat esille, jakautuivat. Työntekijät puolestaan näkivät kuntoutuksen merkittävänä osana asumispalvelua. Kuitenkin heidän on työssään myös hyväksyttävä se, etteivät kaikki asukkaat halua kuntoutua. Työntekijät halusivat kehittää asumispalvelua entistä kuntouttavampaan suuntaan. Mielestämme kyseisen asumispalveluyksikön tarkoitus olisi silloin aivan erilainen eivätkä nykyiset asukkaat enää soveltuisi yksikköön. Koska jotkut asukkaat eivät ole valmiita ottamaan minikäänlaisia kuntouttavia tukipalveluita vastaan, tulee sellainen asiakasryhmä aina säilymään, joka tarvitsee asumispalvelua ilman vaatimuksia muutoksesta.

Jos palvelua muutettaisiin kuntouttavaksi, se ei enää olisi se viimeinen oljenkorsi, kuten eräs työntekijä asumispalveluyksikköä kuvasi. Pohdimme, että mikäli tällaista paikkaa ei olisi, ei asukkailla ehkä olisi mitään paikkaa minne mennä. Kuntoutumisen vaatiminen saattaisi pakottaa osan asukkaisista siirtymään takaisin sellaisiin olosuhteisiin, mistä he alun perin päihdehuollon asumispalveluiden piiriin saapuivat.

8.2.3 Huolenpito ja avunsaanti

Asukkaat arvostivat työntekijöiden apua asumisen turvaamisessa. Vuokrasopimusta ei irtisanota niin helposti kuin normaaleissa vuokra-asunnoissa. Työntekijät tekevät kaikkensa, jotta asukas säilyttäisi asuntonsa mahdollisimman pitkään. Tässä mielestämme toteutuu hyvin asumispalveluyksikön idea: asumista turvataan tukipalveluin, jotta asukas ei jäisi asunnottomaksi. Suhosenkin (2008, 60) haastatteleminen työntekijöiden mielestä sosiaalisen asumisen turvaaminen päihdeasiakkaille on tärkeää, koska heidän on lähes mahdotonta saada asuntoa muualta.

Asukkaat kokivat hyväksi järjestelyksi sen, että apua on tarjolla pyydettyessä. Avun tarjoamisen pyytämättä he kokivat välillä liian tunkeilevaksi. Asukkaat kertoivat, että avustaminen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden käyttämisessä on heille tärkeää. Lisäksi he toivoivat kuljetusta ruoka-avun jakelupaikalle. Suhosen (2008, 49–50) haastattelemat asiakkaat olivat myös toivoneet lisää mahdollisuuksia saada kuljetuksia erilaisten palveluiden piiriin.

Työntekijöiden mielestä on tärkeää seurata asukkaan fyysistä kuntoa ja ohjata hänet tarvittaessa muihin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin sekä avustaa häntä asiakirjojen täyttämässä. Karlsson (2005, 133) pohti tutkimuksessaan, että terveydellisillä tekijöillä näytti olevan suurempi vaikutus päihteiden käytön vähentämiseen kuin asunnon saamisella. Asukkaiden terveydentilan seuraaminen ja hoitoon ohjaaminen tarvittaessa saattavat siis olla hyviä keinoja vaikuttaa päihteiden käytön vähentämiseen.

8.2.4 Toiminta

Asukkaat kokivat, että toimintaa on asumispalveluyksikössä vähän. Sekä asukkaat että työntekijät kokivat tekemisen puutteen lisäävän päihteiden käyttöä ja ylläpitävän päihdemyönteistä ilmapiiriä. Osa asukkaista toivoi lisää aktiviteetteja, esimerkiksi retkiä, jotta pääsisivät irtautumaan hetkeksi päihdekeskeisestä elämäntavastaan. Työntekijät toivoivat mahdollisuutta lisätä aktiviteetteja, mutta se vaatisi enemmän henkilöstöresursseja.

Sekä Suhosen (2008, 60–62) että Karlssonin (2005, 121, 135) tutkimuksista käy ilmi, että asukkaille tulisi olla tarjolla enemmän aktiviteetteja. Osa Karlssonin haastattelemissa asukkaista kuitenkin koki yhteisen toiminnan valvomiseksi. Aktiviteettien lisääminen loisi mahdollisuuden asukkaiden päihteiden käytön kohtuullistumiselle. Näemme aktiviteettien tarjoamisen siksi osana kuntoutusta. Toimintaan osallistumisen tulisi kuitenkin olla vapaaehtoista, koska kyseessä ei ole kuntouttava yksikkö. Uskomme, että asukkaita voisi innostaa mukaan yhteiseen toimintaan osallistamalla heitä sen suunnitteluun.

8.2.5 Valvonta

Kyseisellä asumispalveluyksiköllä on huono maine. Aikaisemmin asumispalveluyksikössä oli vähemmän valvontaa ja tätä myöten siellä oli myös rauhattomampaa. Aukkaat kokivat maineen osittain edelleen pitävän paikkansa. Työntekijät kokivat, että ulkopuolisilla on asumispalveluyksiköstä usein huonompi kuva kuin millainen yksikkö se todellisuudessa on.

Sekä asukkaat että työntekijät pitivät valvontaa työntekijöiden tehtävänä. Työntekijät kokivat valvonnan vaikuttavan asukkaiden turvallisuuden tunteeseen. Aukkaista valvonta oli joskus liiallistakin. Osa Karlssonin (2005, 133–134) haastattelemista asukkaista ymmärsi kontrollin tärkeyden, mutta osa vastusti ohjaajan puuttumista heidän elämäänsä. Koimme, että Karlsson on käyttänyt kontrolli -käsitettä samassa asiayhteydessä kuin me käytämme käsitettä valvonta. Tulimme itsekin siihen tulokseen, että valvonta on työntekijöiden tehtävä. Sen toteuttamisessa tulisi kuitenkin olla hienovarainen, ettei sitä koeta tunkeilevaksi.

Asumispalveluyksikössä päihtyneenä vierailevien tai päihteitä välittävien henkilöiden koettiin aiheuttavat usein häiriöitä ja turvattomuutta. Valvonnalla pyritään puuttumaan tähän ongelmaan. Aukkaat kokivat epämiellyttävänä sen, että toisinaan myös heidän selvinpäin olevia tuttaviaan tai sukulaisiaan pyydetään poistumaan alueelta. Asumispalveluyksikön sääntöjä rikkovien vieraiden poistaminen alueelta on mielestämme perusteltua, koska he kannustavat omalla toiminnallaan yksikön asukkaita päihteiden käyttöön. Vaikka asumispalveluyksikkö ei olekaan luonteeltaan ensisijaisesti kuntouttava, se on kuitenkin päihdehuollon yksikkö, jonka tehtävänä on ehkäistä päihteiden ongelmakäyttöä lisäävien olosuhteiden ja elämäntapojen syntymistä. Jotta ulkopuolisten valvonta olisi oikeudenmukaista, kaikki vieraat, joiden epäillä olevan päihtyneitä, tulisi puhalluttaa.

Osa asukkaista ja työntekijöistä pohti, olisiko työntekijöiden ympärivuorokautinen läsnäolo asumispalveluyksikössä tarpeellista. Mielipiteet valvonnasta kuitenkin vaihtelivat. Jotkut pohtivat myös, onko tämänhetkenkin valvonnan määrä jo liiallista. Suhonen (2008, 70) oli tutkimuksessaan tullut siihen tulokseen, että Salon A-klinikan tukiasunnoissa yöpäivystys on tarpeellista. Karlssonin (2005, 121, 135) mielestä ohjaajan paikallaolo kerran tai kaksi kertaa viikossa ei ole riittävää siinä tukiasumisyksikössä, jossa hän tutkimuksensa teki.

Koska valvonnan koettiin rauhoittavan asumispalveluyksikön ilmapiiriä ja vaikuttavan asukkaiden turvallisuuden tunteeseen, se on mielestämme tarpeellista. Valvonnan luonteen ei kuitenkaan tulisi olla niin holhoavaa kuin asukkaat sen nykyisenlaisena kokevat. Mielestämme työntekijöiden läsnäolo jo sinällään rauhoittaa elämää asumispalveluyksikössä. Mielestämme Salossa käyttöön otettu yöpäivystysjärjestelmä voisi toimia myös siinä asumispalveluyksikössä, jossa tutkimuksemme teimme. Puhelinpäivystys voisi olla käytössä aina silloin, kun työntekijä ei ole paikalla asumispalveluyksikössä. Tällöin työntekijä olisi tavoitettavissa ympäri vuorokauden ja hänelle voisi soittaa ongelmatilanteissa. Näin asukkaille taattaisiin mah-

dollisuus työntekijän apuun, mutta valvonta ei olisi liian hyysäävää, kuten eräs työntekijä asian ilmaisi.

8.3 Palvelun tarpeen kyseenalaistaminen

Sekä asukkaat että työntekijät pohtivat, tarvitaanko tämänkaltaista asumispalvelua lainkaan vai vastaisiko jokin toisenlainen asumismuoto paremmin asukkaiden tarpeisiin. Osa asukkaista tarvitsisi tuetumpaa asumispalvelua, osa ei ole halukkaita ottamaan tukea ollenkaan vastaan.

Karlsson (2005, 137) tuli tutkimuksessaan siihen tulokseen, että tukiasumusratkaisujen tulisi olla monipuolisempia. Hänen mukaansa päihteiden käyttöä jatkaville ja sen lopettaneille pitäisi olla omat yksikkönsä. Tukiasumisen tavoitteet, säännöt ja tukityön sisältö olisivat erilaisia tukiasumisyksikön asukkaiden tarpeista riippuen.

Mielestämme sellaisille asukkaille, jotka eivät ole valmiita ottamaan minikäänlaisia tukipalveluita vastaan ja kokevat valvonnan lähinnä häiritseväksi, pitäisi tarjota toisenlaista asumista. Pelkän asunnon tarjoaminen ei enää ole päihdehuollon tehtävä huolimatta siitä, että asukas saattaa käyttää haitallisen paljon päihteitä.

9 POHDINTA

Tutkimuksemme oli mielestämme onnistunut ja saimme kattavat vastaukset tutkimuskysymyksiimme. Aineistosta nousseet teemat vastaavat kokonaisvaltaisesti tutkimuskysymyksiin, siksi emme eritelleet mitkä tuloksista vastasivat mihinkin tutkimuskysymykseen. Aihe oli kiinnostava ja siksi siitä oli mukava tehdä tutkimusta. Opinnäytetyön tekeminen lisäsi tietämystämme asumispalveluissa elävien päihteiden käyttäjien sosiokulttuurisesta todellisuudesta. Opinnäytetyössämme tulee selkeästi esille asumispalvelutyössä ja sen toteutuksessa ilmeneviä haasteita. Tutkimuksemme tarjoaa näkökulmia asumispalvelutyön merkityksestä yhtenä keinona asunnottomuuden poistamisessa.

Teemahaastattelu sopii hyvin tämän tyyppiseen tutkimukseen, jossa haastateltavien omat mielipiteet ovat merkityksellisiä. Halusimme tuoda esiin sekä asukkaiden että työntekijöiden äänen. Koimme teemahaastattelun luontevimmaksi aineistonkeruumenetelmäksi asukkaiden kanssa. Halusimme käyttää samaa menetelmää myös työntekijöiden haastatteluissa, jotta saisimme mahdollisimman samankaltaisen aineiston sekä asukkailta että työntekijöiltä. Teemahaastatteluissa on kiinnitettävä huomiota kysymyksenasetteluun, jottei vahingossa johdattele haastateltavaa. Koimme johdattelun välttämisen haastavaksi silloin, kun haastateltava oli vähäsanainen. Tällaisissa haastatteluissa tukeuduimme vain haastattelurungon kysymyksiin, sillä emme olisi voineet esittää jatkokysymyksiä johdattelematta.

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi oli mielestämme paras keino tämän kaltaisen aineiston käsittelyssä. Aineistomme oli niin laaja, että aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä saimme parhaiten koottua selkeästi haastateltujen käsitykset asumispalveluista. Haastavaa oli kuitenkin päättää aineiston lopullisesta luokittelusta nimenomaan aineiston laajuuden vuoksi.

Asumispalveluyksikkö merkitsee asukkaille ainoata mahdollista asuinpaikkaa, monien taustatekijöiden vuoksi heidän olisi vaikea saada asuntoa muualta. Vaikka asukkaat eivät välttämättä kokeneet tarvitsevansa minäkäänlaisia palveluja tukemaan elämänhallintaansa, mielestämme he kuitenkin tarvitsevat niitä jossain määrin. Päihdehuollon tehtävänä on tarjota päihteiden käyttöä kohtuullistavia palveluita, tätä myötä päihdehuollon asumispalveluidenkin tulee jo sinällään sisältää tukipalveluita. Tukipalvelut tulisi kuitenkin määritellä selkeämmin. Pelkän asunnon tarjoaminen ei ole päihdehuollon tehtävä. Mielestämme olisi tärkeää myös selkeyttää asumispalveluyksikön tavoitteita. Palvelun tarkoitus tuntui olevan jossain määrin epäselvä kaikille haastatelluille. Kun palvelun tavoitteet olisivat selvillä, pystyttäisiin palveluita toteuttamaan suunnitelmallisemmin kohtaamaan asukkaiden tarpeet.

Jatkotutkimusaiheina voisi olla kyseisen asumispalveluyksikön ja muiden paikkakunnan toimijoiden tehtävänjaon täsmentäminen. Pohdimme kenen

tehtävä oikeastaan onkaan tarjota pelkkä asunto päihteiden käyttäjälle, joka ei ole motivoitunut kuntouttavaan toimintaan. Jotkut haastatelluista asukkaista eivät olleet halukkaita ottamaan minkäänlaisia tukipalveluita vastaan, toiset taas toivoivat enemmänkin toimintaa päiviinsä. Jatkossa voisi tutkia, olisiko asukkaille mahdollista tarjota erilaisia päihteiden käytön sallivia asumispalveluita heidän tarpeidensa ja toiveidensa mukaisesti.

LÄHTEET

- Asumispalvelun asiantuntija. Haastattelu 29.3.2009. (Lähde salattu, tutkimuspaikkakunnan salaamiseksi)
- Asunnottomuus. 2009. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. Viitattu 17.8.2009. <http://www.ara.fi/default.asp?node=1666&lan=fi>.
- Granfelt, R. 1998. Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Hassi-Nuorluoto, L. 2000. Asunnottomuus viranomaistulkinnossa. Teoksessa Heikkilä, M. & Karjalainen, J. (toim.) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Tampere: Gaudeamus, 154–166.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1993. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä: Tammi.
- Juurinen, P. & Virtanen-Olejniczak, K. 2008. Asunnottomuuden ytimessä. Teoksessa Hirvilampi, T. & Laatu, M. (toim.) Toinen vääräkirja. Vammala: Kelan tutkimusosasto, 141–155.
- Karlsson, T. 2005. Päihdehuollon tukiasunto – Asunto vai koti? Turun yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta/sosiaalipolitiikan laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Kärkkäinen, S-L. 2007. Asunnottomuustutkija. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Haastattelu 18.12.2007.
- Kärkkäinen, S-L. 2002. Asunnottomuus hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Heikkilä, M. & Kautto, M. (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2002. Jyväskylä: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 372–390.
- Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 1992. 17.8.1992/785.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000. 22.9.2000/812.
- Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 1994. 28.6.1994/559.

Nuorteva, J. 2008 Asunnoton yhteiskunnan jäsenenä - Sosiaalisesti syrjäytyneen osallistumismahdollisuudet ja deliberatiivinen demokratia. Sosiaalietiikan pro gradu -tutkielma.

Ohjelmatyöryhmä AHKERAT 2008. Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma. Helsinki: Ympäristöministeriö. Raportti.

Päihdehuoltolaki 1986. 17.1.1986/41.

Päihdepalvelujen laatusuositukset 2002. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2002:3.

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen – Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Vaajakoski: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Sosiaalihuoltolaki 1982. 17.9.1982/710.

Suhonen, H. 2008. ”Takalaittoman puolella eli pelissä, mutta ei pelattavissa” – Raportti Salon A-klinikan asumispalveluista ja niiden asiakkaista. A-klinikkasäätiö. Monistesarja nro 61.

Taipale, I. 1982. Asunnottomuus ja alkoholi. Sosiaalilääketieteellinen tutkimus Helsingistä vuosilta 1937–1977. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja n:o 32. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.

HAASTATTELURUNKO ASUKKAILLE

TEEMA 1: Käsitukset asumispalveluista

- Mitä ajattelet, että asumispalvelut ovat?

Mitä sä ajattelet, että asumispalvelut on?

Mitä sä tiesit tästä paikasta ennen tänne tuloos?

Mitä sä odotit, että täällä on?

- Millaisia palveluita asumispalveluissa on tarjolla?

Mitä palveluita täällä on?

- Mitä asumispalveluiden pitäisi sisältää?

Mitä palveluita asumispalveluissa sun mielestä pitäis olla?

Miksi sellaisia palveluita tarvitaan?

Onko täällä kaikki mitä tarvittee?

- Mitä sellaisia palveluita täällä pitäisi olla, mitkä olisi mielestäsi mahdollista toteuttaa?

Millaisia palveluita tänne tarvittis vielä?

Miten ne ois mahdollista toteuttaa?

- Mikä on työntekijöiden tehtävä täällä?

Mitä työntekijöiden pitäis virallisesti täällä tehdä?

Mitä työntekijöiden sun mielestä pitäis täällä tehdä?

Miten se sit käytännössä toteutuu?

TEEMA 2: Palveluiden merkitys itselle

- Miksi tarvitset asumispalvelua?

Miksi sä olet täällä?

Mihin sä tarrtet tätä palvelua?

- Millaisia palveluita tarvitset täällä? Mitkä palvelut ovat tärkeitä?

Mitkä palvelut on sulle tärkeimpiä täällä?

Miksi? Miten ne auttaa?

- Miten nyt saamasi palvelut tukevat sinua?

Millaista tukea sä täällä tarviit?

Mitkä palvelut tukee sua parhaiten täällä?

- Jos haluaisit muuttaa joskus täältä pois, olisiko jotain sellaisia palveluita, jotka auttaisivat sinua tulevaisuudessa?

Entä jos sä joskus muutat täältä pois, minkä uskot auttavan sua siinä?

Mikä täällä tarjottavista palveluista auttais sua tulevaisuudessakin?

HAASTATTELURUNKO TYÖNTEKIJÖILLE

Teema 1: Käsitukset asumispalveluista

- Mitä ajattelet, että asumispalvelut ovat?
- Millaisia palveluita asumispalveluissa on tarjolla?
Mihin tarpeeseen ne vastaavat?
- Miten asumispalveluita voitaisiin kehittää?
- Mikä on työntekijän rooli asumispalveluissa?
- Minkälaiset arvot ohjaavat työtänne asumispalveluissa?

Teema 2: Palveluiden merkitys asukkaille

- Miksi asiakkaat hakeutuvat asumispalveluihin?
- Millaisten palvelujen tarjoamisen koet tärkeäksi?
- Millaista tukea koet asukkaiden tarvitsevan?
- Minkälaisen palvelujen koet tukevan asukkaan itsenäistymistä/itsenäisyyttä?
- Miten palvelut auttavat asukkaita heidän tulevaisuutensa kannalta?